

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВНЗ «УКРАЇНСЬКИЙ КАТОЛИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ»

ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
ARTES LIBERALES
КАФЕДРА ІСТОРІЇ

Біблійні мотиви в «Історії королів Британії»

Гальфріда Монмутського

*Студентки IV курсу
групи ГІС 17/Б
Олександри Дмитрук*

*Науковий керівник
старший викладач
Надія Гонтарь*

ЛЬВІВ 2021

ПЛАН

ВСТУП	3
I РОЗДІЛ: Magnum Opus Гальфріда Монмутського	9
<i>I.1. Життя та епоха Гальфріда Монмутського</i>	9
<i>I.2. «Історія королів Британії» в історіографії</i>	12
II РОЗДІЛ: Аналіз біблійних мотивів в «Історії королів Британії»	17
<i>II.1. Від вигнання до обіцяної землі: брити та ізраїльтяни</i>	20
<i>II.1.1. Вигнанець Брут після загибелі батьків нападає на Грецію</i>	21
<i>II.1.2. Брут відправляє листа Пандрасу</i>	22
<i>II.1.3. Про перших жителів Британії</i>	29
<i>II.2. Король Артур та цар Давид</i>	31
<i>II.2.1. Про те, як комета віщувала царювання Утера</i>	32
<i>II.2.2. Полонений коханням до Ігерни Утер завдяки чарам Мерліна оволодіває нею</i>	36
<i>II.2.3. Артур, зібравши нараду, кожному дає нагоду сказати те, що думає</i>	47
<i>II.2.4. Артур збирає військо</i>	48
<i>II.2.5. Модред гине; поранений Артур передає правління Константину</i>	49
<i>II.3. Занепад і подальша доля бритів та ізраїльтян</i>	52
ВИСНОВКИ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ, ЛІТЕРАТУРИ та ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ	59
ДОДАТКИ	62

ВСТУП

«Історія королів Британії» Гальфріда Монмутського зовсім не скидається на суху історичну хроніку, мета якої переповісти події так, як вони сталися, і закарбувати в історії імена королів, які переймали кермо правління один за одним. «Історія королів Британії» – це великий з діапазоном у 19 століть¹ історичний наратив, який транслює певні послання автора та кожен епізод якого – не випадковий, а продумано впливає з попереднього і впливає на наступний, відтворюючи заздалегідь сконструйовану модель розвитку подій зі своєю кульмінацією та, що чи не найбільш важливо, своєю есхатологією. В «Історії королів Британії» оповідається про долю народу бритів від моменту заснування Британії, які, прямуючи через низку славетних злетів та ганебних поразок, врешті дійшли до моменту занепаду, який стався не випадково, а як логічний наслідок всіх попередніх подій. Винятковою рисою цієї історії є відображення значно древнішого великого історичного наративу, принаймні в загальних обрисах та пікових точках її розвитку. Пригадуючи старозавітну історію ізраїльського народу, ми не могли не помітити Гальфрідову тенденцію до наслідування цієї історії в своєму опусі. Тому дана робота буде присвячена глибокому дослідженню деяких паралелей між Гальфрідовою історією бритів та біблійною історією ізраїльтян.

Актуальність нашого дослідження зумовлена кількома чинниками. Ключовим із них є той факт, що в українській історіографії майже не представлені ґрунтовні дослідження середньовічних латинських джерел з історії Британії, зокрема відсутні переклади джерельних текстів, що, на нашу думку, є прогалиною, яку варто заповнювати. Ми вважаємо, що українська

¹ Брут Троянський (лат. *Brutus Troianus*; англ. *Brutus of Troy*), нащадок Енея, у середньовічній історії відомий як засновник та перший правитель Британії, жив у XII ст. до н. е. Натомість останній король в «Історії королів Британії» Гальфріда Монмутського Кадваладр (лат. *Cadvalladrus*, *Cadvaladrus*, *Kadvaladrus*; англ. *Cadwalladr ap Cadwallon*, *Cadwalader*, *Cadwallader*) помер у 689 р. н.е. за свідченням автора.

історична наука, і не лише, збагатяться, якщо в їхньому дискурсі з'являться такі зразки середньовічної літератури, як «Історія королів Британії» Гальфріда Монмутського. Тож ми вирішили докласти всіх можливих зусиль, аби розпочати цей процес наповнення, в чому і полягає *новизна* нашої роботи.

Другим важливим фактором, на нашу думку, є незгасаюча популярність середньовічної тематики та естетики в масовій культурі. Легенди про короля Артура (з усіма похідними легендами про лицарів Круглого столу, Святий Грааль тощо) вже протягом століть розбурхують уяву людей, і навіть зараз, коли сучасне суспільство дедалі сильніше намагається відійти від всього ірраціонального, релігійного, міфологічного, ці історії знаходять широке коло шанувальників. Саме тому обізнаність із середньовічними джерелами на кшталт «Історії королів Британії», їх контекстом і значенням, може бути потрібною не лише медієвістам, але й нефакхівцям, які цікавляться середньовічними легендами.

Метою нашого дослідження є ґрунтовний аналіз біблійних мотивів в «Історії королів Британії» Гальфріда Монмутського та потенційне виявлення нових, непомічених раніше, мотивів з акцентом на паралелях між середньовічною історією народу бритів за текстом Гальфріда та біблійною історією ізраїльтян.

Об'єктами нашого дослідження є «Історія королів Британії» Гальфріда Монмутського та Біблія.

Предмет роботи – біблійні мотиви в «Історії королів Британії» Гальфріда Монмутського.

Хронологічні межі: XII ст. до н. е. – VII ст. н. е.; XII ст. н.е.

Географічні межі: острів Британія.

Завдання:

- ⊕ Вивчення постаті автора «Історії королів Британії» Гальфріда Монмутського.
- ⊕ Огляд наявних досліджень про біблійні мотиви в «Історії королів Британії».

- ⊕ Грунтовний аналіз тексту «Історії королів Британії» Гальфріда Монмутського та біблійних сюжетів, які безпосередньо стосуються історії ізраїльтян.
- ⊕ Переклад вибраних уривків «Історії королів Британії», в яких відображені біблійні мотиви, з латинської мови оригіналу на українську.
- ⊕ Пошук паралелей в цих двох джерелах між історіями бритів та ізраїльтян (на підставі власних спостережень та здобутків попередників, які досліджували біблійні мотиви в «Історії королів Британії»).
- ⊕ Глибокий порівняльний аналіз вибраних уривків із відповідними частинами Біблії.

Методи, використані у дослідженні:

- ⊕ порівняльно-історичний метод;
- ⊕ просопографічний аналіз;
- ⊕ аналіз джерел;
- ⊕ описовий метод досліджень, елементами якого є прийоми спостереження, порівняння, класифікації, узагальнення та інтерпретації;
- ⊕ загальнофілологічний метод, що включає прийом інтерпретації та порівняльного аналізу мовного матеріалу, зокрема під час здійснення перекладу обраних уривків з латини на українську;
- ⊕ застосування елементів палеографічного аналізу манускрипту джерела при перекладі для точнішого та якіснішого перекладу;
- ⊕ герменевтичний метод для тлумачення тих епізодів, в яких біблійні мотиви, можливо, є недостатньо помітними.

Основні поняття: в контексті нашого дослідження *біблійними мотивами* ми називаємо будь-які згадки біблійних персонажів, використання біблійних цитат, посилань, алюзій, символів, які зможемо віднайти через власні спостереження «Історії королів Британії» Гальфріда Монмутського чи на підставі спостережень інших дослідників даного наративу.

Структура роботи є такою: *план, вступ, два розділи із підрозділами та підпунктами, висновки, список використаних джерел, літератури та інтернет-ресурсів, додатки. Перший розділ*, містить просопографічний нарис постаті Гальфріда Монмутського із зануренням в історичний та соціокультурний контекст епохи досліджуваного автора, а також огляд центрального в його творчості твору «Історії королів Британії» та історіографії питання. *Другий розділ* із перекладом обраних джерельних текстів, дослідженням та аналізом біблійних мотивів в «Історії королів Британії» містить три підрозділи. В *першому підрозділі* представлено авторський переклад з латинської мови на українську уривків з «Історії», в яких йдеться про засновника Британії Брута, його історії вигнання та визволення троянців з-під гніту гнобителів та їхнього заселення острова Альбїон. Ці уривки порівнюються з біблійними епізодами, які стосуються вигнання єврейського народу, звільнення його від єгипетського ярма та досягнення обіцяної землі. *Другий підрозділ* присвячений детальному розгляду паралелей між посталями короля Артура з твору Гальфріда Монмутського та біблійного царя Давида. Тут також розглянуто важливі деталі з їхніх історій, які могли б посприяти обґрунтуванню припущення, що Гальфрід використав постать царя Давида як прототип для створення постаті короля Артура. В *третьому підрозділі* здійснено аналіз та порівняння процесу занепаду двох народів, втрати їхнього божественного статусу та їх сподівання на майбутнє спасіння через месію.

У даному дослідженні ми послуговуватимемося виданням «Історії королів Британії» 1844 року² за редакцією Джона Аллена Джайлза³. Дане видання фігурує під загальною назвою “*Scriptores Monastici. Galfredus Monumetensis*”, ймовірно, позначаючи серію видань, оскільки наприкінці цього тому фігурує

² Galfredi Monumetensis *Historia Britonum* / Ed. J.A. Giles. Londini: D. Nutt, 1844. 240 p.

³ Джон Аллен Джайлз (англ. *John Allen Giles; 1808–1884 pp.*) – англійський історик, фахівець із англо-саксонської історії та мови.

анонс про майбутнє видання інших джерельних текстів з відповідної серії. Ще однією узагальнюючою назвою тому є “*Galfredi Monumetensis Historia Britonum*”, разом із тим видання містить не один, а два твори – “*Galfredi Monumetensis. Historia regum Britanniae*” (240 с.) та “*Pontici Virunnii Tarvisini. Historiae Britannicae Libri Sex*”(53 с.). Причина об’єднання обох вказаних творів під однією назвою чи то “*Scriptores Monastici. Galfredus Monumetensis*”, чи “*Galfredi Monumetensis Historia Britonum*”, що назв самих творів безпосередньо не стосуються, укладачем не роз’яснена. Ми ж обрали це видання тексту «Історії Королів Британії» Гальфріда Монмутського, позаяк воно знаходиться у вільному доступі та не має застережень щодо авторських прав.

Манускрипт, який ми обрали в якості джерела, датується другою половиною XII століття, що є хронологічно доволі близько до появи першоджерела «Історії королів Британії». Даний манускрипт відноситься до колекції *Additional manuscripts* (Додаткових манускриптів) Британської бібліотеки⁴, та має номенклатурний номер *Add MS 15732*⁵. Місце походження манускрипту – Франція або Південні Нідерланди. У 1846 році Британська бібліотека викупила манускрипт у лондонських продавців книг, до яких, своєю чергою, кодекс пройшов досить довгий шлях від невідомого власника XII століття через французьких та італійських власників наступних поколінь до англійців. Манускрипт містить 85 фоліїв із пергаменту з текстом, написаним ранньоготичним (до 72 фолія) та гібридним готичним шрифтом. Рукопис зберігся в доброму стані, однак на деяких фоліях присутні ушкодження, які можуть ускладнювати прочитання джерела. Автор та назва твору вказані на

⁴ Додаткові манускрипти (англ. *Additional manuscripts*) – колекція рукописів Британської бібліотеки, започаткована 1756 р. та передана Британській бібліотеці для упорядкування в 1973 р. Манускрипти, що належать до цієї колекції, перед звичною аббревіатурою MS, що позначає манускрипт, та відповідним номенклатурним номером, мають у назвах скорочення *Add*.

⁵ *Add MS 15732. Geoffrey of Monmouth. Historia Regum Britanniae. 2nd half of 12th c. British Library.*
Режим доступу: http://www.bl.uk/manuscripts/FullDisplay.aspx?ref=Add_MS_15732.

початку f. 1 r.⁶, напис здійснено курсивом: *Historia Regum Britanniae seu Britannotum auctore (чи authore) Galfredo Monemutensi (Історія Королів Британії чи Британців) авторства Гальфріда Монмутського*).

Працюючи з біблійним текстом, ми звертатимемося до українського видання під назвою «Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту», перекладеного Іваном Огієнком⁷.

В подальшому тексті роботи для лаконічності покликань на джерела ми застосовуватимемо аббревіатуру HRB на позначення “*Historia regum Britanniae*”, посилаючись на видання Джайлза, а також такі аббревіатури, як 1 M. Та 2 M., які позначають «Першу книгу Мойсеєву: Буття» та «Другу книгу Мойсеєву: Вихід» відповідно у вищезазначеному українському виданні Святого Письма.

Історіографічну базу нашого дослідження становлять напрацювання авторитетних дослідників творчості Гальфріда, зокрема Майкла Керлі, Джейкоба Гаммера, Вікторії Гуерін та ін. Ми звертатимемося до монографій, статей та дисертацій також інших фахівців, які стосуються напрямку нашого дослідження, а також до різних видів словників (серед яких – перекладні, тлумачні, синонімічні та етимологічні) при перекладі та аналізі вибраних уривків з оригінального джерела тексту Гальфріда. Серед електронних ресурсів задіємо архіви Британської бібліотеки (*bl.uk*), етимологічний словник (*etymonline.com*) та інші (детальний перелік подано в кінці роботи).

⁶ Add MS 15732...f. 1 r.

⁷ Біблія, або Книги Святого Письма і Нового Заповіту із мови давньоєврейської й грецької на українську наново перекладена / Переклад Івана Огієнка. Київ: Українське Біблійне Товариство, 2011. 1151 с.

I РОЗДІЛ: *Magnum Opus* Гальфріда Монмутського

I.1. Життя та епоха Гальфріда Монмутського

Для фахівця із середньовічної британської історії та літератури ім'я Гальфріда Монмутського, напевно, має таку ж вагу, як для українця ім'я Нестора Літописця. Попри те, що на наших теренах цей автор маловідомий, ймовірно, через дещо віддалений на перший погляд культурний контекст, а також великою мірою через відсутність перекладених джерел, його роль в історії формування європейського культурного коду складно переоцінити. Гальфрід Монмутський – це автор, який у XII столітті започаткував літературну традицію, що протягом віків розрослася настільки пишню, що вийшла за межі острова Британії і навіть сягнула сусідніх континентів. Автор «Історії королів Британії» передусім подарував світу короля Артура. Так, Артур був відомим на теренах Британії задовго до народження Гальфріда, але саме той Артур, якого оспівано в художніх творах як могутнього британського короля, володаря дивовижного меча Екскалібура, учня Мерліна, засновника Круглого столу, чоловіка, котрого зрадила дружина Гвіневера, та «короля, який був, і короля, який буде»⁸, став відомим світу саме завдяки Гальфріду. Гальфрід присвятив Артуру центральну і найбільш масштабну оповідь з усіх королів, про яких він писав в своїй «Історії королів Британії». Його текст справляв таке сильне враження на читачів, що ті відчували необхідність поділитися ним з іншими: кількість збережених манускриптів «Історії королів Британії» становить більше двохсот. А король Артур і досі живе в уяві любителів фентезі та середньовічної естетики, фантом якого маніфестує себе у фільмах, художній літературі, поезії, мистецтві тощо. Попри те, що достовірність інформації, викладеної

⁸ «Король, який був, і король, який буде» - згідно із Томасом Мелорі це – епітафія на могилі Артура, яка латинською мовою звучить "*Hic jacet Arthurus rex quondam rexque futurus*". Мелри Т. *Смерть Артура*. Москва: Эксмо, 2014. с. 567.

Гальфрідом в його творі, була підважена його ж сучасниками, і досі перебуває під шквалом суворої конструктивної критики фахівців, він все ж вартий уваги істориків, літературознавців, культурологів та нефахівців як видатний феномен.

Точних даних історичних джерел про життя Гальфріда збереглося дуже мало: історикам відома його дата смерті, місце освіти, духовний сан та деякі контакти з представниками аристократичних кіл. Місцем народження Гальфріда вважається валлійське поселення Монмут, що в графстві Гвент, оскільки він в своїх творах сам називає себе Монмутським⁹. Дослідники припускають, що він народився близько 1090-1100 рр. та навчався в Монмутському пріораті¹⁰, після чого переїхав в Оксфорд (або околиці) приблизно в 1120 р.¹¹ Оскільки Гальфрід в молодості використовував в якості свого прізвиська Артур, дослідники припускають, що так, найімовірніше, звали його батька¹². Відомо кілька варіантів імені Гальфріда: латинські *Galfridus Monemutensis*, *Galfridus Monumetensis* та *Galfridus Arturus*, *Galfridus Artur*, валлійські *Gruffudd ap Arthur* та *Sieffre o Fynwy*, та англійський *Geoffrey of Monmouth*.

Посилаючись на історію Монмута до народження Гальфріда та володарів графства, в якому знаходилось це поселення, за його життя, історики схильні вважати, що етнічне походження Гальфріда – не британське¹³, а бретонське¹⁴, адже його предки, ймовірно, поселилися в Монмуті, коли супроводжували Вільгельма Завойовника в його захопленні Британії¹⁵.

⁹ Chambers E. K. *Arthur of Britain*. London: Sidgwick and Jackson, 1927. p. 21.

¹⁰ Пріорат (лат. *prioratus* – *перуїсть*) – чоловічий чи жіночий монастир в деяких католицьких монаших орденах, підпорядкований відповідному Абатству.

¹¹ Curley M. J. *Geoffrey of Monmouth*. New York: Twayne Publishers; Toronto: Maxwell Macmillan Canada; New York: Maxwell Macmillan International, 1994. p. 2.

¹² Ibid.

¹³ Брити, бритти (англ. *Britons*, *Celtic Britons*, *Ancient Britons*) – корінний кельтський народ, що населяв Британію від бл. IX ст. до н.е. до Середньовіччя, коли відбувся поділ на окремі етнічні групи – валлійців, бретонців та корнців.

¹⁴ Бретонці (брет. *Brezhoneg*, фр. *Bretons*) – етнічна група кельтського походження з історичної області Бретань, півострова, що знаходиться на північному заході Франції.

¹⁵ Chambers E. K. *Arthur of Britain...* p. 27.

Гальфрід, ймовірно, викладав в одній з Оксфордських клерикальних шкіл¹⁶, а в 1151 або 1152 був висвячений на єпископа Сент Асафа¹⁷, проте ніколи не переселявся до північного Вельсу¹⁸. За свого перебування в Оксфорді Гальфрід мав в своєму оточенні одних з найвпливовіших людей в Англії XII ст: серед них був лінкольнський єпископ Александр¹⁹, який спонукав його написати «Пророцтва Мерліна»; граф Роберт Глостерський²⁰, позашлюбний син короля Генріха I, та граф Валеран де Бомон²¹, яким Гальфрід присвятив свою «Історію королів Британії»; оксфордський архієпископ Вальтер²², який, за словами Гальфріда, дав йому книгу британською мовою, яку він і переклав латиною як «Історію королів Британії»; Роберт Чесні²³, наступник Александра на лінкольнському єпископстві, якому Гальфрід присвятив своє «Життя Мерліна».²⁴ Гальфрід був одним з єпископів, які стали свідками Вестмінстерської угоди 1153 року (також відомої як Воллінгфордська) між Стефаном Блуаським та Генріхом II Плантагенетом, в результаті якої Генріх посів англійський трон, а громадянська війна припинилася.²⁵ Деякі історики вважають, що Гальфрід прожив решту життя в Лландафі²⁶, а інші – в Лондоні²⁷. Приблизна дата смерті Гальфріда Монмутського - 1154/1155 рр.²⁸

¹⁶ Curley M. J. *Geoffrey of Monmouth...* p. 2.

¹⁷ Сент-Асаф (*валл. Llanelwty, англ. St Asaph*) — місто в північному Вельсі.

¹⁸ Curley M. J. *Geoffrey of Monmouth...* p. 5.

¹⁹ Александр Лінкольнський (*англ. Alexander of Lincoln, відомий як Александр Величний; ?-1148 р.*) – єпископ міста Лінкольн, що в Англії, племінник солсберійського єпископа Роджера, який був головним юстиціарієм короля Генріха I.

²⁰ Роберт Глостерський (*англ. Robert FitzRoy, 1st Earl of Gloucester; бл. 1090 – 1147 рр.*) – позашлюбний син короля Генріха I і голова партії королеви Матильди, державний діяч, граф Глостера.

²¹ Валеран де Бомон (*англ. Waleran de Baumont, фр. Galéran IV de Meulan; 1104 – 1166 рр.*) – англонормандський аристократ, граф де Мелан та сеньйор Бомон-ле-Роже, полководець в англійській громадянській війні 1135-1154 рр.

²² Вальтер Оксфордський (*англ. Walter of Oxford, лат. Valterus Calenius; ?-1151 р.*) – архієпископ оксфордський, приятель Гальфріда.

²³ Роберт Чесні (*англ. Robert of Chesney; ?-1166 рр.*) – єпископ Лінкольна, брат впливового державного діяча Вільяма Чесні.

²⁴ Curley M. J. *Geoffrey of Monmouth...* pp. 3-4.

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid.

²⁷ Fulton H. *History and Myth: Geoffrey of Monmouth's Historia Regum Britanniae // A Companion to Arthurian Literature.* Blackwell Publishing Ltd., 2009. p. 45.

²⁸ Ibid.

I.2. «Історія королів Британії» в історіографії

Історики припускають, що Гальфрід почав писати «Історію королів Британії» близько 1135 року, а в 1139 році вона вже знаходилась в обігу²⁹. Серед тих, кому цей твір було присвячено, були граф Роберт Глостерський, Валеран де Бомон та король Стефан^{30,31}. В пролозі «Історії королів Британії» Гальфрід стверджує, що текст, який він пише, - це переклад якоїсь давньої книги мовою бритів, яку дав йому Вальтер Оксінфордський³² і, власне, доручив перекласти³³. Висловлюючи свою стурбованість тим, що в джерелах, які йому потрапляли до рук, нічого не розповідається про королів Британії до народження Христа, короля Артура та його наступників, Гальфрід, приймаючи пропозицію Вальтера, вирішує перекласти цю книгу. Його оповідь починається з історії про заснування Британії правнуком Енея Троянського Брутом й розповідає про королів, які правили відтоді до останнього правителя бритів Кадваладра, після переселення якого до Арморіки³⁴ в Британії почали правити англійці. Однак, згідно з аналізом тексту «Історії королів Британії», дослідники стверджують, що серед джерел, якими користувався Гальфрід при написанні свого твору, були тексти Гільдаса³⁵, Беди³⁶, Неннія³⁷, валлійські генеалогії (зокрема, «Аннали

²⁹ Curley M. J. *Geoffrey of Monmouth...* p. 8.

³⁰ Король Стефан (англ. *Stephen of Blois*; фр. *Étienne de Blois*; 1092/6 – 1154 pp.) – також відомий як Стефан Блуаський. Король Англії з 1135 до 1154, внук Вільгельма Завойовника. Захопив королівський трон після смерті Генріха I.

³¹ Curley M. J. *Geoffrey of Monmouth...* p. 8.

³² Йдеться про Вальтера Оксфордського.

³³ *Galfredi Monumetensis Historia Britonum...* p. 1.

³⁴ Арморіка (лат. *Armorica*) – історична область на північному заході Франції, яка також відома як Бретань.

³⁵ Гільдас Мудрий (лат. *Gildas Sapiens*; 490-570 pp.) – кельтський монах, відомий як автор твору під назвою «Про загибель та завоювання Британії» (лат. *De Excidio at Conquestu Britanniae*).

³⁶ Беда Преподобний (лат. *Beda Venerabilis*; англ. *Saint Bede*; 673-735 pp.) – англо-саксонський монах з Нортумбрії, автор «Церковної історії народу англів» (лат. *Historia Ecclesiastica gentis Anglorum*).

³⁷ Ненній (лат. *Nennius, Nemnius, Nemnivus*; IX ст.) – валлійський монах, послідовник Елфорда, єпископа Бангора, автор «Історії бритів» (лат. *Historia Brittonum*).

Камбрії»³⁸), Біблія, життя святих та Вергілій.³⁹ Ще нікому не вдалося знайти цю таємничу книгу британською мовою, тому деякі фахівці вважають, що Гальфрід таким чином маніпулював читачами, перекладаючи з себе відповідальність за написане, а також такий прийом міг надавати його тексту більшої вагомості, авторитету та забезпечувати більше довіри від реципієнтів⁴⁰. Великою частиною твору, на думку істориків, є вигадки, при чому навіть сучасники Гальфріда відверто звинувачували його в фальсифікації⁴¹.

Оскільки «Історія королів Британії» є важливим та впливовим джерелом в західноєвропейському культурному просторі, передусім, як один з основних ресурсів в галузі Артуріани, їй присвячено багато досліджень істориків та літературознавців. В нашому попередньому дослідженні ми спробували проаналізувати легенду як засіб пропаганди в творчості Гальфріда, тож ми зверталися до праць фахівців, які досліджували елементи політичної пропаганди в творі Гальфріда, зокрема, йдеться про Майкла Фалетра⁴² та Гелен Фалтон⁴³, які вважають, що Гальфрід в «Історії королів Британії», не виявляючи надмірного патріотизму та захоплення на адресу бритів, протягом всього свого нарративу створював зв'язки між бритами та норманами, аби підтвердити легітимність норманської династії на англійському престолі, за який в період написання «Історії» відбувалася боротьба між Стефаном Блуаським та Матильдою, дочкою короля Генріха I.

У даному дослідженні основний акцент стоятиме на біблійних мотивах в «Історії королів Британії», і ми – не перші, хто робить спробу дослідити цей аспект Гальфрідового твору. Німецький дослідник Пауль Фойєрхерд у своїй

³⁸ Анналі Камбрії (*лат. Annales Cambriae*) – найдавніша валлійська хроніка латинською мовою про історію Вельсу V-X століть.

³⁹ Curley M. J. *Geoffrey of Monmouth...* p. 11.

⁴⁰ Fulton H. *History and Myth: Geoffrey of Monmouth's Historia Regum Britanniae...* p. 50.

⁴¹ Curley M. J. *Geoffrey of Monmouth...* p. ix.

⁴² Faletra M. A. *Narrating the Matter of Britain: Geoffrey of Monmouth and the Norman Colonization of Wales // The Chaucer Review. Vol. 35. № 1, 2000. pp. 60-85.* Режим доступу: <https://www.jstor.org/stable/25096117?seq=1>

⁴³ Fulton H. *History and Myth: Geoffrey of Monmouth's Historia Regum Britanniae // A Companion to Arthurian Literature. Blackwell Publishing Ltd., 2009. pp. 44-57.*

праці «Гальфрід Монмутський та Старий Завіт: з розглядом «Історії бритів» Неннія»⁴⁴, якої, на жаль, немає в доступі українською мовою, а повний текст мовою оригіналу теж виявився недоступним, висуває гіпотезу про те, що Гальфрід написав свій твір в паралелі до історії єврейського народу (про цього дослідника згадує у своїй статті, про яку йтиметься нижче, Джейкоб Гаммер)⁴⁵. Власне сама назва дисертації Фойєрхерда вказує на те, що автор порівнює «Історію королів Британії» з Біблією, як це робитимемо і ми в нашому дослідженні. Професор Ноттінгемського університету Льюїс Торп (1958-1977 рр.), здійснивши переклад «Історії королів Британії» з латини на англійську, у вступі до видання зазначає, що «[П]евною мірою можна сказати, що «Історія королів Британії» (...) стосується історії раннього британського населення нашого острова так само, як сімнадцять історичних книг Старого Заповіту, від Буття до Естер, стосуються ранньої історії ізраїльтян в Палестині»⁴⁶. Торп не розвинув цю гіпотезу в своїй праці, обмежившись лише цим коротким припущенням, яке, тим не менше, не пройшло повз увагу інших дослідників. Ще одна дослідницька робота, присвячена аналізу біблійного тексту в «Історії королів Британії», здійснена студенткою мічиганського університету Гренд Веллі Ненсі Белл, із назвою «Розчитуючи порок: християнський текст в «Історії королів Британії» Гальфріда Монмутського»⁴⁷. В ній авторка висуває гіпотезу про те, що Гальфрід використовує біблійні посилання та стилістику, аби підсилити переконливість свого заклику уникати пороків⁴⁸. В своїй роботі Белл, зокрема,

⁴⁴ Feuerherd P. O. *Geoffrey of Monmouth Und Das Alte Testament: Mit Berücksichtigung Der Historia Britonum Des Nennius*. Halle a. S.: Karras, 1915. Режим доступу: <https://lib.ugent.be/catalog/rug01:002347488>

⁴⁵ Hammer J. *Geoffrey of Monmouth's use of the Bible in the Historia Regum Britanniae* // *Bulletin of the John Rylands Library*. Vol. 30. No. 2. Manchester: John Rylands University Library, 1947. p. 293.

⁴⁶ Geoffrey of Monmouth. *The History of the Kings of Britain* / Translated by W.Thorpe. Penguin UK, 2015. 384 p. Режим доступу:

https://books.google.com.ua/books?id=IokdCAAAQBAJ&printsec=frontcover&dq=thorpe+the+history+of+the+kings+of+britain&hl=uk&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=thorpe%20the%20history%20of%20the%20kings%20of%20britain&f=false

⁴⁷ Bell N. S. *Reading Vice: The Christian Text in Geoffrey of Monmouth's Historia Regum Britanniae* / Advisors Kathleen Blumreich, Benjamin Lockerd, Jo Miller. Grand Valley State University, 2016. p. 26. Режим доступу: <https://scholarworks.gvsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1828&context=theses>

⁴⁸ Ibid., p. 4.

посилається на вищезгадане припущення Торпа, а також опирається на інші дослідження, серед яких – стаття Вікторії Гуерін «Гріх короля: походження паралелі “Артур-Давид”»⁴⁹, яка стала дуже помічною в нашому дослідженні. В цій статті авторка глибоко та детально порівнює історію Артура з історією Давида не лише на підставі твору Гальфріда, але залучаючи подальші тексти артурівської традиції. Вагомий внесок в дослідження біблійних посилань в «Історії королів Британії» зробив Джейкоб Гаммер у своїй статті «Використання Біблії Гальфрідом Монмутським в «Історії королів Британії»»⁵⁰. Гаммер між іншим здійснив компілятивне видання «Історії королів Британії» латинською мовою⁵¹, в якому зібрані різні версії текстів, де він уклав індекс біблійних цитат⁵². У своїй статті Гаммер намагається показати, який «відбиток залишила мова Святого Письма в Гальфрідовій «Історії»»⁵³. Цінним напрацюванням Гаммера є перелік уривків з тексту Гальфріда, які майже або дослівно повторюють пасажі з Вульгати.

Отже, спираючись на розвідки вищеназваних дослідників стосовно присутності Біблії в «Історії королів Британії» Гальфріда Монмутського, ми хочемо доповнити ці здобутки нашим ґрунтовним аналізом, який передовсім буде спрямований на розгляд паралелей між історіями бритів та ізраїльтян. Ми не виключаємо, що деякі наші припущення потенційно могли б зустрітися і в інших дослідників цього питання, та наразі з ряду об’єктивних причин нам, ймовірно, відомі не всі існуючі дослідження, що стосуються даної тематики. Також велика частина нашої роботи присвячена глибокому аналізу ідей,

⁴⁹ Guerin M. V. *The King's Sin: The Origins of the David-Arthur Parallel / The Passing of Arthur: New Essays in Arthurian Tradition* / Edited by Christopher Baswell and William Sharpe. New York: Garland Pub, 1988. pp. 15-31. Режим доступу: https://books.google.com.ua/books?id=WDpHBAAAQBAJ&pg=PR1&hl=uk&source=gbs_selected_pages&cad=3#v=onepage&q&f=false

⁵⁰ Hammer J. *Geoffrey of Monmouth's use of the Bible in the Historia Regum Britanniae...* pp. 293-311.

⁵¹ Geoffrey of Monmouth. *Variant Version of His Historia Regum Britanniae*. Ed. by J. Hammer. Massachusetts: The Medieval Academy of America, 1951. 292 p.

⁵² Ibid., pp. 265-267.

⁵³ Hammer J. *Geoffrey of Monmouth's use of the Bible in the Historia Regum Britanniae...* p. 294.

висловлених вищезгаданими фахівцями, оскільки при уважному дослідженні порівнюваних джерел ми виявили багато деталей, вартих висвітлення.

II РОЗДІЛ:

Аналіз біблійних мотивів в «Історії королів Британії»

Оскільки для людини із Західного Середньовіччя християнська релігія була невід'ємною частиною її життя, побуту та світогляду, незалежно від статусу чи роду занять, факт присутності посилань на християнські священні тексти в творах середньовічних авторів мало кого може здивувати. Осередками освіти та писемності в середньовічному суспільстві були передусім монастирі та церкви, тож освіченими людьми ставали переважно представники духовенства. Не винятком був і Гальфрід Монмутський, який, здобувши освіту в Оксфорді та виконуючи свої священні обов'язки, судячи з усього, крім Біблії та теології, цікавився також світською історією та політичними справами країни, в якій жив. Видається, що «Історія королів Британії» є яскравим втіленням його богословських та світських захоплень. Цей твір переповнений прямими та непрямыми посиланнями на біблійні тексти, стилістичними прийомами, притаманними біблійним текстам, алюзіями та покликаннями на Святе Письмо: це, на думку дослідниці Ненсі Белл, справляє дидактичний ефект в цьому творі, оскільки Гальфрід хоче донести читачам настанову про те, яку роль відіграють пороки правителів в історії народів, а також про те, що над всіма правителями, добрими чи поганими, панує Бог⁵⁴. Найкращим способом донести такий урок до середньовічної людини могло б бути апелювання до авторитету Церкви чи отців християнської традиції, проте Гальфрід в основному апелює безпосередньо до Біблії.

Основна увага в цьому розділі буде приділена пошуку та глибокому аналізу Гальфрідового твору в порівнянні з біблійними текстами на наявність паралелей між історичним нарративом народу бритів, сконструйованим

⁵⁴ Bell N. S. *Reading Vice*:... p. 26.

Гальфрідом, та біблійним історичним нарративом ізраїльтян. Оскільки самої наявності паралелей в цих історіях не достатньо, щоб довести припущення про те, що Гальфрід використовує історію ізраїльтян саме в якості шаблону для історії бритів з біблійного тексту, потрібно також висвітлити інші посилання Гальфріда на Біблію, які демонструють його досить ґрунтовне знання Святого Письма, а відповідно свідчать на користь вищезазначеного припущення, в чому нам дуже допоможе стаття Гаммера. Адже якщо Гальфрід активно застосовував цитати з Біблії, то цілком ймовірно міг застосовувати цілі біблійні сюжети як прототипи для своєї «Історії».

У вищезгаданій статті Гаммер наводить приклади епізодів, в яких Гальфрід використовує біблійну мову, зокрема це відбувається, на думку Гаммера, в епізоді про випадкове вбивство Брутом свого батька на полюванні, який виглядає, як цитата з Першої книги царів про вбивства Ахава:

<p>Гальфрід: <i>“Postremo cum ter quini anni elapsi essent, comitabatur juvenis patrem in venando, ipsumque inopino ictu sagittae interfecit. Nam cum famuli cervos in occursum eorum ducerent, Brutus telum in ipsos dirigere affectans, genitorem sub pectore percussit”</i>.⁵⁵</p>	<p>Вульгата⁵⁶: <i>“Vir autem quidam tetendit arcum, in incertum sagittam dirigens, et casu percussit regem Israel inter pulmonem et stomachum”</i>⁵⁷.⁵⁸</p>
--	--

Серед інших випадків використання мовної стилістики Біблії Гаммер наводить приклад звороту, який Гальфрід використав при описі шлюбних стосунків Брута зі своєю дружиною: *“Cognoverat autem Brutus Ignogen uxorem suam”*⁵⁹. Такі ж звороти використовуються в Біблії, зокрема в Бутті 4:1 та 4:17:

⁵⁵ Galfredi Monumetensis *Historia Britonum*... p. 4.

⁵⁶ Вульгата (лат. *Biblia Vulgata; Versio Vulgata* – Версія Загальновідома) – латинський переклад Біблії, здійснений у IV ст. святым Ієронімом Стридонським. Вульгата замінила існуючі до того латинські переклади Біблії (*Vetus Latina*). У XVI ст. було видано дві офіційні версії Вульгати – *Vulgata Sixtina* (за наказом папи Сікста) V та *Vulgata Clementina* (за наказом папи Климента VIII).

⁵⁷ *Vulgata Clementina*. I Reg. 22:34. Режим доступу: https://biblehub.com/vul/1_kings/22.htm

⁵⁸ Hammer J. *Geoffrey of Monmouth's use of the Bible in the Historia Regum Britanniae*... p. 294.

⁵⁹ Galfredi Monumetensis *Historia Britonum*... p. 23.

*“Adam vero cognovit uxorem suam”*⁶⁰; *“Cognovit autem Cain uxorem suam”*^{61,62}

Грунтовно вивчивши вищенаведену статтю, можна зауважити, що результати аналізу, здійсненого Гаммером, слугують сильним аргументом на користь гіпотези про активне використання Гальфрідом біблійного тексту при написанні своєї «Історії»; до того ж, як зазначає Гаммер, він міг робити це по пам'яті⁶³.

Важливим елементом в хронології подій «Історії королів Британії» є посилання на біблійних постатей, які, згідно з Гальфрідом, жили в той самий час з тим чи іншим королем Британії. Наприклад, сучасником Брута був пророк Ілій (HRB, I.18), короля Маддана – пророк Самуїл (HRB, II.6), за Мемпріція в Ізраїлі правив Саул (HRB, II.6), за Ебраука – Давид (HRB, II.7), а за Леїла – Соломон (HRB, II.9), і т.д. Загалом, серед біблійних постатей, до яких апелює Гальфрід, присутні пророки Огій, Амос, Йоїл та Азарія (HRB, II.9), Ілля (HRB, II.10), Ісая та Осія (HRB, II.15). Ісус Христос був народжений за правління Кімбеліна (HRB, IV.11). Гальфрід використовував такого роду посилання, оскільки вони мали б додавати більшої достовірності тексту, адже мало хто міг дозволити собі сумніватись в історичності біблійних постатей, а також ці посилання мали б допомагати читачу приблизно уявити хронологічні рамки правління королів Британії, оскільки Гальфрід, судячи з усього, не міг наводити точні дати, які, до речі, в його тексті трапляються нечасто.

Прикладів використання Гальфрідом біблійного тексту в «Історії королів Британії» вистачило б на окреме ґрунтовне дослідження на додачу до вже існуючих на цю тему, адже твір Гальфріда Монмутського, вочевидь, настільки важливий та цінний для фахівців з історії та літератури Британії, що викликає невпинне зацікавлення протягом десятиліть. Проте наведених нами прикладів,

⁶⁰ *Vulgata Clementina*. Gen. 4:1. Режим доступу: https://biblehub.com/vull/1_kings/22.htm

⁶¹ *Ibid.*, Gen. 4:17.

⁶² Hammer J. *Geoffrey of Monmouth's use of the Bible in the Historia Regum Britanniae...* p. 296.

⁶³ *Ibid.*, p. 311.

які торкаються лише поверхні того масиву досліджень, достатньо, щоб побачити, як, за Гаммером, «(...) Біблія була невід'ємною частиною Гальфрідової духовної основи та свідомості. Відповідно вона залишила більш глибокий відбиток на його творі та його мові»⁶⁴.

«Історія королів Британії» – це масштабний твір, повний біблійних посилок та алюзій, які варті такої ж масштабної розвідки. Однак в рамках даного дослідження ми детально зосередимось лише на найбільш знакових, на наш погляд, епізодах, які є ключовими точками в історіях бритів та ізраїльтян (в межах біблійного наративу), зокрема, ми розглянемо та порівняємо сюжети про своєрідне відокремлення та становлення цих народів в результаті подій, які привели їх до вигнання та здобуття обіцяної землі; пропустивши періоди правління низки королів (у випадку бритів) та епохи патріархів та суддів (у випадку ізраїльтян), ми присвятимо окремий підрозділ аналізу паралелей між історіями короля Артура та царя Давида як ключових володарів та вершин величі обох народів; завершальним етапом порівняння історій бритів та ізраїльтян буде аналіз процесу занепаду цих народів та їхні месіанські есхатологічні сподівання.

II.1. Від вигнання до обіцяної землі: брити та ізраїльтяни

Гальфрід Монмутський починає свою «Історію королів Британії» не з історії, власне, Британії, а з подій, які розгорталися після поразки троянців у Троянській війні. По суті першим персонажем в «Історії королів Британії» є Еней, славетний герой Трої, правнук якого, Брут, стане першим королем бритів. Для кращого уявлення цього важливого епізоду як початкового імпульсу в історії народу Британії варто звернутися до тексту джерела, авторський переклад якого наводимо нижче.

⁶⁴ Hammer J. *Geoffrey of Monmouth's use of the Bible in the Historia Regum Britanniae...* p. 311.

II.1.1. Вигнанець Брут після загибелі батьків нападає на Грецію⁶⁵⁶⁶

Після закінчення Троянської війни Еней, втікаючи з Асканієм⁶⁷ з руїн міста, прибув кораблем до Італії. Там, після того, як його урочисто прийняв цар Латин, цар рутулів⁶⁸ Турн⁶⁹ відчув заздрість, та зійшовся з ним в поєдинку. У їхньому двобої Еней виявився сильнішим, і, вбивши Турна, здобув панування над Італією та Лавінію, дочку Латина. Врешті, коли настав його останній день, царську владу отримав Асканій. Він побудував Альбу над Тибром, народив сина на ім'я Сильвій. Цей [тобто Сильвій], потрапивши в полон підступної Венери, взяв за дружину одну з племінниць Лавінії і вона завагітніла від нього. Коли ж це стало відомо його батьку Асканію, він наказав своїм магам довідатися статі дитини, яку зачала дівчина. Тож, отримавши ясність у справі, маги йому сповістили, що дівчина вагітна хлопчиком, який може знищити батька і матір, а також, обійшовши багато земель у вигнанні, зможе врешті досягти найвищої вершини слави. І їхнє пророцтво не обмануло їх. Бо, як прийшов день народження, жінка привела на світ сина, та при родах померла. Хлопчика передали годувальниці і назвали Брутом. Згодом, коли минуло п'ятнадцять років, юнак супроводжував батька на полюванні і ненароком вбив його пострілом стріли. А коли слуги зігнали оленів докупи, Брут, пориваючись пустити в них списа, вразив батька в груди. Після смерті батька він був вигнаний з Італії, позаяк його родичі обурились, що він скоїв такий злочин. Вигнанець же прибув до Греції і зустрів там спадкоємицю Гелена, сина Пріама⁷⁰, яку тримали в рабстві під владою грецького царя Пандраса. Натомість Пірр⁷¹, син Ахілла, після падіння Трої привів з собою згаданого раніше

⁶⁵ Тут і далі переклад українською мовою «Історії королів Британії» Гальфріда Монмутського з латинської мови — авторський, здійснений за виданням Galfredi Monumetensis *Historia Britonum* / Ed. J.A. Giles. Londini: D. Nutt, 1844. 240 р. та з використанням Add MS 15732. Geoffrey of Monmouth. *Historia Regum Britanniae*. 2nd half of 12th c. British library. Режим доступу: http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=add_ms_15732_fs001r

⁶⁶ Galfredi Monumetensis *Historia Britonum*...pp. 3-5. Див. Додатки 1-2.

⁶⁷ Асканій (дав.-грец. Ἀσκάνιος; лат. *Ascanius*) — син Енея і Креуси або Енея і Лавінії, засновник Альби Лонги.

⁶⁸ Рутули (лат. *Rutulii*) — древній народ в Лацію.

⁶⁹ Турн (лат. *Turnus*) — цар рутулів в Лацію, наречений Лавінії, вбитий Енеєм.

⁷⁰ Пріам (дав.-грец. Πριάμος; лат. *Priamus*) — останній цар Трої, син Лаомедонта і Стрімона. За його правління почалася Троянська війна.

⁷¹ Galfredi Monumetensis *Historia Britonum*... р. 4 — *etenim*; v. I. Add MS 15732... f. 2 r. — *enim*.

Гелена та багатьох інших до в'язниці. І щоб помститися їм за смерть батька, він наказав загнати їх в пастку. Та, дізнавшись про походження старійшин, Брут біля них зупинився. Він почав випромінювати бойовий дух і добесть настільки, що він сподобався правителям та вождям більш за все з-посеред усієї молоді батьківщини. Бо ж він був мудрим з мудрих, воїном з воїнів, і скільки б золота, чи срібла, чи коштовностей не здобував, все роздавав своїм побратимам. Так його слава поширилась між всіма народами. Троянці почали сходитися до нього з проханням звільнитися від грецької неволі під його командуванням. І заявляли, що цього легко досягти, позаяк їхня кількість по країні зросла настільки, що їх вже налічувалося сім тисяч, не враховуючи дітей та жінок. Крім того, був у Греції один славнозвісний юнак на ім'я Ассарак⁷², який також був на їхній стороні. Адже він народився від троянської матері і мав до них довіру величезну настільки, що з їхньою допомогою він зміг протистояти утискам греків. Однак рідний брат засуджував його через три фортеці, які подарував йому помираючий батько, бо він замислив їх забрати, адже той був сином коханки. Власне, брат був греком по батькові і по матері та претендував на керівництво іншими греками, своїми прихильниками. Тому Брут, дізнавшись і про кількість воїнів, і про фортеці Ассарака, які хотів здобути, досить впевнено задовольнив їхнє прохання.

II.1.2. Брут відправляє листа Пандрасу

Після свого обрання вождем, він [Брут] звідусіль скликає троянців та укріплює місто Ассарака. Натомість він та Ассарак разом з усією когортою чоловіків та жінок, що їх супроводжувала, займають ліси та гори. Тоді Брут надіслав цареві свої послання такими словами: «Пандрасові, цареві греків, Брут, вождь вцілілих троянців, шле вітання. Оскільки негідно було у твоєму царстві поводитися із народом, що

⁷² Ассарак (дав.-грец. Ασάρακος; лат. Assaracus) – цар дарданів, син Троя та німфи Каллірої, дід Анхіза, прадід Енея.

походить від преславного роду Дардана⁷³, інакше, ніж того вимагали ясновельможні достойники, він [народ] знову повернувся в хащі. Адже цей народ віддавав перевагу тому, щоб жити на зразок звірів, себто харчуватися м'ясом і травами на волі, аніж, насолоджуючись всіма утіхами, ще й далі перебувати під ярмом твоєї неволі. Тому, якщо він образив висоту твоєї могутності, це не слід зараховувати йому в провину, але варто виявити милість до нього, оскільки у будь-якого полоненого є природній намір — прагнути повернутися до попередньої гідності. Тож, зворушений милосердям до них, будь-но такий ласкавий подарувати йому втрачену свободу, і дозволь йому жити в лісових місцевостях, які він зайняв, щоб уникнути рабства. Якщо ж ні, дозволь, щоб ці племена з твоєї ласки відійшли до інших земель.

Лист Брута до царя Пандраса відіграє важливу роль в історії «виходу» народу бритів з-під гніту греків. Тут ми бачимо, що Брут та троянці не почали свою боротьбу за свободу з відвертої агресії проти гнобителів. Троянський вождь намагається бути мудрим та дипломатичним лідером, тому вирішує зібрати свій народ та смиренно попросити царя греків відпустити їх з миром, без пролиття крові. Мойсей, як відомо, за наказом Бога також звільняв євреїв від єгипетського ярма поступово (2 М. 6-12). Господь, діючи через Мойсея, дав фараону десять шансів, аби вирішити ситуацію з миром. Однак з кожною аудієнцією Мойсея до фараона та проханням відпустити євреїв єгипетський правитель ставав все невблаганнішим. Врешті, не зважаючи на кари, які Господь наслав на Єгипет за впертість фараона, він став настільки незворушним, що Господь вирішив вдатися до найгіршої кари – винищення перворідних дітей в єгипетських сім'ях. Бруту ж не потрібно було так довго вмовляти Пандраса, адже той відреагував на листа троянського вождя агресією одразу. Таким чином спроби мирно розв'язати конфлікти між пригнобленими

⁷³ Дардан (дав.-грец. Δάρδανος; лат. Dardanus) – син Юпітера та Електри, дочки Атланта, родоначальник троянців.

та гнобителями в історіях британів та ізраїльтян завершилися невдачею, оскільки гнобителі не обрали миру. Брити та ізраїльтяни здобули свободу через кровопролиття.

Гальфрід Монмутський вже на початку свого твору формує ідею, що британи – сини великих героїв, нащадки славетних античних предків, що є типовим засобом підтвердження легітимної приналежності до «обраної» цивілізації для європейських літописів середньовічного та навіть ранньомодерного періоду. Разом з тим завдяки Гальфрідовому зверненню до троянського міфа історія британів мала набути більшої значущості в очах реципієнта. Брити – це не варварський народ, до якого антична культура дійшла опосередкованим шляхом, британи – це родичі римлян, адже вони походять від спільного предка. Прив'язка своєї історії, або радше «пошук» свого коріння в історії античних цивілізацій є притаманною рисою не одного варварського народу. Яскравий приклад такої моделі історіописання можна знайти в джерелах історії франків, зокрема в «Хроніках Фредегара»⁷⁴ – середньовічному франкському джерелі VII ст., в якому описуються події від створення світу до сучасних автору хроніки часів. Автор стверджує, що історія франків бере свій початок від Пріама, останнього царя Трої, який своєю чергою, був першим королем франків:

*В цей час Пріам викрав Єлену. Десятилітня Троянська війна розв'язалась через те лихо, що три жінки змагались у вроді, а винагородженою на розсуд пастуха завдяки її обіцянкам була одна. Мемнон, амазонки допомогли Пріаму. Звідси походження франків. Першим королем у них був Пріам.*⁷⁵

Російський науковець, доктор культурології Андрій Фесенко в своїй статті «Троянський міф як культурна основа європейської ідентичності» зазначає, що «для людини Середніх віків Троянська війна була дуже важливою історичною віхою, своєрідною точкою відліку для викладу світської (елітарної) історії. Подібно до давніх римлян, практично всі королівські династії і народи

⁷⁴ Хроніки Фредегара / Пер. с лат., комментарии, вступительная статья Г.А. Шмидта. Москва: Издательство Евразия. ИД Клио, 2015. 464 с.

⁷⁵ Ibid., сс. 87-88.

середньовічної Європи претендували на походження від вцілілих троянців»⁷⁶. Не лише римляни, франки та брити вважали себе нащадками троянців, але й скандинави. Згідно з європейськими хроніками, зокрема «Молодшою Еддою», троянське походження мали також і турки⁷⁷. Схожу модель знаходимо і в пізніших джерелах, наприклад, в «Трактаті про дві Сарматії»⁷⁸ Мацея Меховського, який вказує на походження литовців від італійців:

*Стародавні історики, розповідаючи про давні часи, говорять, що якісь італійці, залишивши Італію через незгоду з римлянами, прийшли в землю Литовську і дали їй ім'я батьківщини – Італія, а людям – назву італи; у пізніших земля стала називатися, з приставкою літери л спочатку – Літалія, а народ літали. Русини ж та поляки, їхні сусіди, ще більше змінюючи ці імена, аж до цього дня називають країну Литвою (Lithuaniam), а народ литовцями (Lithuanos).*⁷⁹

«Трактат про дві Сарматії» – твір XVI ст., і в цьому випадку міф – вже не троянський, а римський, проте тенденція до «вкорінення» в античній культурі збереглася і активно застосовувалася і в ранньомодерному періоді.

Тож, Галтфрід не був новатором, коли починав свій історичний трактат з троянських героїв. Найімовірніше, він вже був ознайомлений з літописами своїх попередників, які мали вплив і на його авторський стиль. Однак окрім певного пієтету перед Античністю, який, як вже з'ясувалося, був притаманний не одному середньовічному літописцю, в Гальфрідовому тексті можна побачити іншу цікаву модель, а саме – долю вигнанця та вигнаного народу. З вищенаведеного, перекладеного нами, уривка «Історії» ми дізналися, що Брут не зі своєї волі покинув Італію, а через жорстокий випадок і конфлікт з родичами. Прибувши до Греції, він став вигнанцем. Проте, залишаючи Грецію, він вже був вождем вигнаного народу. Його лист до грецького царя Пандраса обурих останнього, і той не захотів відпустити його добровільно, а вирішив

⁷⁶ Фесенко А. В. Троянский миф как культурное основание европейской идентичности // Вестник Московского государственного университета культуры и искусств, no. 3, 2010, с. 42.

Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/troyanskiy-mif-kak-kulturnoe-osnovanie-evropeyskoy-identichnosti>.

⁷⁷ Младшая Эдда. Москва: Ладомир, 1994. с. 12.

⁷⁸ Меховский М. Трактат о двух Сарматиях. Москва-Ленинград: Издательство Академии наук СССР, 1936. 288 с.

⁷⁹ Ibid., с. 98.

розпочати з ним війну. Боротьба між Брутом та Пандрасом і його родичами тривала довго і бурхливо, закінчившись перемогою Брута, що дало змогу йому і тим нечисленним троянцям, яких він очолював, нарешті полишити Грецію, в якій вони перебували в неволі (HRB, I.6–11). Відтак Брут-вигнанець очолив на той момент «безпритульний» народ.

Чи не найвідомішим уособленням «народу-вигнанця» є ізраїльтяни в період виходу з Єгипту. На момент, коли вони опинилися під гнітом єгипетського загарбника, їхня етнічна ідентичність вже була сформованою. На відміну від бритів, що почали існувати як народ після приїзду троянців на острів Альбїон, ізраїльтяни вже мали свою тривалу драматичну історію і пам'ятали своїх «патріархів». Тим не менше, майбутній провідник пригніченого народу Мойсей з роду священників-левитів, що виріс і був вихований в Єгипті, в певний момент свого життя став вигнанцем через вбивство і вимушений був тікати від переслідувань фараона. Власне, тут можна простежити певну паралель із вищезгаданим Брутом, який, попри те, що народився і виріс в Італії, став троянським вождем: «І побачив він єгиптянина, що бив єврея з братів його. І озирнувся він туди та сюди, і побачив, що нікого нема, – та й убив єгиптянина, і заховав його в пісок. (...) І почув фараон про цю справу, та й шукав, щоб убити Мойсея. І втік Мойсей від фараонового лиця, й оселився в країні Мідіян.»⁸⁰ Тим часом єврейський народ потерпав в неволі: «І став над Єгиптом новий цар, що не знав Йосипа⁸¹. І сказав він до народу свого: «Ось народ Ізраїлевих синів численніший і сильніший від нас! Станьмо ж мудріші за нього, щоб він не множився!» (...) І настановили над ним начальників податків, щоб його гнобити своїми тягарями.»⁸² Таким чином Мойсей,

⁸⁰ 2 М. 2:11-12; 15. Біблія... с. 63.

⁸¹ Йосип (гебр. יוסף; дав.-грец. Ἰωσήφ) – один з дванадцяти синів Якова (Ізраїля). Брати Йосипа продали його в рабство єгиптянам. Однак згодом Йосип, ставши другою особою в царстві після фараона, врятував ізраїльський народ від голоду.

⁸² 2 М. 1:8-11. Біблія... с. 62.

переслідуваний в Єгипті «злочинець», отримує заклик від Бога –очолити єврейський народ, щоб визволити його з ярма рабства. У випадку з Брутом пригноблені троянці об'єднуються з ним зі своєї волі, оскільки побачили в ньому сильного та гідного лідера, у випадку з Мойсеєм – все відбувається під проводом Божої волі:

І промовив Господь: «Я справді бачив біду Свого народу, що в Єгипті, і почув його зойк перед його гнобителями, бо пізнав Я болі його. І Я зійшов, щоб визволити його з єгипетської руки, та щоб вивести його з цього краю до Краю доброго й широкого, до Краю, що тече молоком та медом, до місця ханаанеянина і хіттеянина, і амореянина, і перізеянина, і хіввеянина, і євусеянина.⁸³

Тим не менше в обох випадках народи очолюють мужі, які в певний період свого життя вимушені були тікати зі свого дому; врешті, їхня доля склалася так, що вони, ставши вигнанцями, повели за собою вигнані народи, які тікали від гніту тиранів.

Отримавши перемогу в боротьбі з греками, Брут зі своїм звільненим народом вирушає у відкрите плавання в пошуках нової домівки, адже повернутися в Трою чи в Італію вони не могли. Вітрами їх заносить до острова, де Брут отримує пророцтво від Діани⁸⁴: *«Бруте, на заході сонця за володіннями галлів є острів в Океані⁸⁵, з усіх сторін оточений морем. Острів в Океані колись населяли Велетні, нині ж він – безлюдний, придатний для твого народу. Прямуй туди, адже для тебе цей осідок стане вічним. Тут постане нова Троя для твоїх нащадків. Тут народяться царі від твого потомства, і весь світ їм підкорятиметься».*⁸⁶

Завдяки цьому пророцтву Бруту більше не потрібно навмання шукати землю для себе і своїх людей, адже тепер він точно знає, що на нього вже чекає готова до заселення територія, за яку йому не треба буде проливати кров, яку

⁸³ 2 М. 3:7-8. Біблія... сс. 63-64.

⁸⁴ Діана – богиня з римської міфології, покровителька рослинного та тваринного світу, полювання, жіночності, богиня Місяця. Відповідає богині з грецької міфології Артеміді.

⁸⁵ Океан (лат. *Oceanus*) – відомий також як Британський океан, або антична назва протоки Ла-Манш.

⁸⁶ Galfredi Monumetensis *Historia Britonum*... р. 14. Див. Додаток 3-4.

успадкують його нащадки, які, своєю чергою, в майбутньому пануватимуть над усім світом.

Коли Господь закликав Мойсея очолити єврейський народ і вивести його з Єгипту, йому також була обіцяна земля. У наведеній вище цитаті цієї обітниці бачимо, що Господь підготував спеціальну землю для свого обраного народу. Однак це була не перша обітниця ізраїльському народу від Бога. За кілька поколінь до того Бог уклав заповіт з Авраамом, також закликавши його полишити свою домівку в Урі халдейському та вирушити до Краю ханаанського. Про це читаємо в 12 розділі книги Буття:

І промовив Господь до Аврама: Вийди зо своєї землі, і від родини своєї, і з дому батька свого до Краю, який Я тобі покажу. І народом великим тебе Я вчиню, і поблагословлю Я тебе, і звеличу ймення твоє, і будеш ти благословенням. І поблагословлю, хто тебе благословить, хто ж тебе проклинає, того прокляну. І благословляться в тобі всі племена землі! <...> Я дам оцей Край потомству твоєму.⁸⁷

В обох обітницях, і Господній, і Діаниній, бачимо не лише обіцяну землю, а й аспект майбутнього світового домінування: Брутові напророковано, що його нащадки пануватимуть над світом, а Авраамові обіцяно, що через його рід благословляться всі народи. Окрім цього в обох текстах (в біблійному прямо, а в Гальфрідовому – опосередковано) наголошується на тому, що землі, які мають дістатися цим вигнаним народам, рясніють достатком та благополуччям. Ізраїльтяни мають здобути землю, що «тече молоком та медом». Ця коротка характеристика вміщує в себе ціле уявлення ледь не про райський сад, з якого, зрештою, і починається історія в Біблії. Бруту ж лише сказано, що острів – безлюдний і придатний для життя його народу. Проте перше, що бачить читач в тексті Гальфріда після посвяти Роберту Глостеру, – це опис острова Британії; переклад відповідного уривка наводимо далі.

⁸⁷ 1 М. 12:1-3; 7. Біблія... с. 18.

II.1.3. Про перших жителів Британії⁸⁸

Британія, найкраща з островів, знаходиться в західному Океані між Галлією та Гібернією⁸⁹, маючи вісімсот миль в довжину і двісті в ширину; вона постачає все, що є потрібним для смертних, забезпечує невичерпним достатком. Багата на будь-який вид металу, має розлогі поля, та пагорби, придатні для потужної обробки, на яких ґрунти завдяки родючості у відповідні пори року приносять розмаїття плодів. Він [острів] також має переповнені всілякими видами диких звірів ліси, трава на їх пасовищах підходить і для почергового вигону тварин, і коли прилітають бджоли, різнокольорові квіти дають мед. В чудовому розташуванні під горами височенними/що височіють аж до неба вона [Британія] має і буйні луки, на яких кришталеві чисті джерела, струмуючи через блискучі річки ніжним дзюрчанням, спонукають до приємного відпочинку⁹⁰ на прилеглих берегах. Далі вона зрошується озерами та річками, що кишать рибою, а вздовж⁹¹ південної області протока⁹², що сягає Галлії, простягається, немов трьома гілками, трьома відомими річками – себто, Тамезісом⁹³, Сабріною⁹⁴, а також Гумбером⁹⁵, на яких ведеться морська торгівля між усіма її народами. Колись вона величалася двадцятьма вісьмома містами, деякі з яких перетворилися на пустку після руйнування стін, деякі ж досі вцілілі мають прекрасні храми на честь Святих з дзвінницями, що зводяться у височінь, в яких відбуваються релігійні заходи у складі чоловіків та жінок на пошану Богові за християнською традицією. Врешті, острів заселений п'ятьома народами, себто, норманами⁹⁶, британцями, саксами, піктами і скотами. Серед них брити колись давно осіли раніше за інших від моря до моря, доки не поступилися піктам та саксам,

⁸⁸ Galfredi Monumetensis *Historia Britonum*... pp. 2-3. Див. Додатки 5-6.

⁸⁹ Гібернія (лат. *Hibernia*) – латинська назва Ірландії.

⁹⁰ Galfredi Monumetensis *Historia Britonum*... p. 2 – *suaves sopores*; v. I. Add MS 15732... f. 1 v. – *pignus suavis soporis*.

⁹¹ Ibid. – *praeter*; v. I. Add MS 15732... f. 1 v. – *absque*.

⁹² Ibid. – *fretum*; v. I. Add MS 15732... f. 1 v. – *freto*.

⁹³ Тамезіс (лат. *Tamesis*, *Tamensis*) – сучасна річка Темза.

⁹⁴ Сабріна (лат. *Sabrina*) – сучасна річка Северн.

⁹⁵ Гумбер (лат. *Humber*) – сучасна річка Гамбер.

⁹⁶ Galfredi Monumetensis *Historia Britonum*... p. 3 – *Romanis*; v. I. Add MS 15732... f. 1 v. – *normannis*.

коли на них зійшла кара Бога через їхню гординю. Проте, яким чином і звідки вони прийшли, тепер залишається з'ясувати, як докладніше буде представлено далі⁹⁷.

Гальфрід змалював картину такого острова, на якому його населенню нічого не бракуватиме: тут вдосталь їжі, води, ресурсів для видобутку та виробництва, словом, всього, що необхідно для процвітання. Ханаанська земля та острів Альбїон – це омріяні куточки світу для тих, хто прагне туди дістатися. Однак шлях до цих мальовничих країв для обох поневірених народів – звивистий та кривавий. Ізраїльтянам довелося блукати в пустелі 40 років перш ніж увійти в Ханаан. Вони терпіли голод та злидні, бунтували проти Бога та Мойсея, воювали та перемагали в сутичках з іншими народами – амореями (4 М. 21), мідіянітами (4 М. 31) та ін., Бог їх карав та милував, і навіть творив чуда для них. Земля, яка «тече молоком та медом» була, врешті, здобута потом та кров'ю. Брутові перипетії на шляху до Альбїону були не такими розтягнутими в часі, але були тим не менш насичені кількома успішними воєнними операціями: спустошення Мавританії, сутичка із сиренами, перемога в боротьбі з аквитанцями та повна перемога над галлами (HRB, I.12-15). Можливо, пригоди ізраїльського народу на шляху до Ханаану в контексті Старого Завіту виглядали не надто героїчно, адже жодна з перемог не зараховувалася їм, оскільки це Бог вершив свою волю, а вони були лише інструментом в його руках. Троянці ж почали сяти у славі з моменту виходу в море, і прибули на свій острів гордими переможцями та улюбленцями долі. Гальфрід надав більш антропоцентричного забарвлення історії троянців аніж автор П'ятикнижжя – історії Ізраїлю, проте каркас історії бритів насичений паралелями з Біблією.

⁹⁷ Galfredi Monumetensis *Historia Britonum*... p. 3 – *Qualiter vero et unde applicuerint, restat nunc praelibare, ut in sequentibus latius explicabitur*; Add MS 15732... f. 1 v. – *Qualiter et unde applicuerunt restat nunc parare ut in sequentibus explicabitur*.

Таким чином Брут на шляху до Альбіону вже заявив про свою відвагу та вагу на міжнародному рівні, а прибувши до нього, він вигнав звідти тих нечисленних велетнів, які населяли гірську місцевість, і почав будувати там свою цивілізацію. Там же він побудував місто Нова Троя, яке згодом отримало назву Лондон, а сам острів Альбіон було перейменовано на Британію на честь Брута.

II.2. Король Артур та цар Давид

В нашому попередньому дослідженні під назвою «Легенда як джерело середньовічної історії (на матеріалі «Історії королів Британії» Гальфріда Монмутського)»⁹⁸ ми здійснили частковий переклад епізоду про короля Артура, його правління, подвиги та падіння, аналізуючи в перекладених уривках притаманні легендам художні засоби, використані Гальфрідом для створення повноцінного замкненого сюжету про видатного короля на основі давніших спорадичних джерельних даних про Артура. Нашим головним предметом дослідження була, власне, легенда як засіб історіописання, а оскільки Гальфрідовий сюжет про Артура за нашим аналізом відповідає критеріям жанру легенди, ми використали його в якості центрального об'єкту нашого дослідження. В підсумку ми висунули гіпотезу про те, що Гальфрід використовував легенду задля пропаганди сучасної йому політичної повістки на тлі становлення на британському троні норманської династії Плантагенетів. В ході аналізу вище згаданого сюжету ми звернули увагу на те, що деякі важливі деталі з історії Артура нагадували нам певні біблійні епізоди, зокрема, помітивши схожість між пророцтвом Мерліна королю Утеру з пророцтвом із 12 розділу Книги *Об'явлення*, а також ми не могли не зазначити про деякі паралелі між історією про Артура та біблійним сюжетом про видатного

⁹⁸ Дмитрук О. *Легенда як джерело середньовічної історії (на матеріалі «Історії королів Британії» Гальфріда Монмутського)* / науковий керівник Надія Гонтарь. УКУ, Львів, 2020. 88 с.

єврейського царя Давида. Тож спираючись на наші попередні розвідки, а також на дослідження інших істориків, ми хочемо глибше розглянути сюжет Гальфріда про короля Артура, у даній роботі зосереджуючись на біблійних мотивах в історії про короля Артура.

Життя Артура – справді легендарне, сповнене див та надприродних явищ. Гальфрід не пошкодував засобів на опис його історії, найімовірніше – рясно прикрасивши її плодами своєї фантазії, які в деяких місцях, напевно, переплелися з його знаннями біблійних текстів. Перші натяки на долю майбутнього найвидатнішого короля бритів помічаємо в пророцтві, яке Мерлін, таємничий маг та своєрідний британський пророк, проголосив Утеру, батьку Артура, коли тлумачив йому небесні знаки.

II.2.1. Про те, як комета віщувала царювання Утера⁹⁹

Поки в Гвінтонії¹⁰⁰ це відбувалося, на небі з'явилася неймовірно велика та яскрава зірка, націлена одним променем. До променя ж була приточена вогняна куля у вигляді дракона, і з його пащі виходило ще два промені: здавалося, що один з них у довжину сягав аж за галльський обрій. А другий, простягаючись в напрямку Гібернського моря¹⁰¹, розділявся на сім менших променів.

З появою вище згаданої зорі всі, хто її бачив, заціпеніли від страху і захвату. Навіть брат короля, Утер¹⁰², ведучи військо у ворожу Камбрію¹⁰³, вражений не меншим жахом, звертався до всіх можливих мудреців, щоб вони пояснили, що віщує та зірка. Поміж іншим, він наказав покликати Мерліна, адже і сам він входив до

⁹⁹ Дмитрук О. *Легенда як джерело середньовічної історії...* сс. 26-27.

¹⁰⁰ Гвінтонія (лат. *Guintonia*) – ймовірно, йдеться про місто Вінчестер, що у графстві Гемпшир, Англія. Назва міста походить від староанглійського "*Uintancæstir*", яке своєю чергою походить від *Ouenta* або *Venta*, до-кельтської назви, яка означає «головне місце» + старо-англійське *caester* – «римське місто».

¹⁰¹ Гібернське море (лат. *Hibernicum mare*) – латинська назва Ірландського моря.

¹⁰² Утер (лат. *Uther*) – британський король, відомий також як Утер Пендрагон. Валлійською *Uthr* означає «жахливий», *pen* – «голова», *dragon* – «дракон» або «лідер». Утер – легендарний персонаж, а не історична фігура. Титул «Пендрагон», ймовірно, було присвоєно Утеру в зв'язку з пророцтвом Мерліна, яке він здійснив, тлумачачи небесне знамення з вогняною кулею у вигляді дракона, яка вказувала на Утера.

¹⁰³ Камбрія (вал. *Sutry*) – латинська версія назви Вельсу.

військових лав, щоб військові дії велися згідно з його порадами. Щойно із супроводом він постав перед королем, отримав наказ розтлумачити значення зорі. Той одразу ж, затамувавши подих, вибухнув і промовив: «Ох, невиправне лихо! Ох, осиротілий народе Британії! Ох, відхід високодостойного¹⁰⁴ правителя! Помер славетний король бритів Аврелій Амброзій¹⁰⁵, після смерті якого й ми всі загинемо, якщо тільки Бог не надасть нам допомогу. Тож поквася, високопочесний полководцю Утере, поквася та бій з ворогами не відкладай: перемога буде в твоїх руках, і станеш королем всієї Британії. Адже це на тебе вказує ця зірка, і вогняний дракон під зіркою. Той промінь, що простягається до Галльського краю, віщує тобі всемогутнього сина, влада якого охопить всі королівства, які він здобуде¹⁰⁶. Другий промінь вказує на дочку, сини і внуки якої спадково володітимуть королівством Британії.

В попередньому дослідженні ми аналізували цей уривок достатньо детально, щоб знайти підтвердження його схожості з наступною цитатою з книги Об'явлення:

І з'явилась на небі велика ознака: Жінка, зодягнена в сонце, а під ногами її місяць, а на її голові вінок із дванадцяти зір. І вона мала в утробі, і кричала від болю, та муки терпіла від породу. І з'явилась інша ознака на небі, ось змії червоноогняний, великий, що мав сім голів та десять рогів, а на його головах сім вінців. Його хвіст змів третину зір із Неба та й кинув додолу. І змії стояв перед жінкою, що мала вродити, щоб з'їсти дитину її, коли вродить... І дитину вродила вона чоловічої статі, що всі народи має пасти залізним жезлом. І дитина її була взята до Бога, і до престолу Його. А жінка втекла на пустиню, де вона мала місце, від Бога для неї вготоване, щоб там годували її тисячу двісті шістдесят день. І сталась на небі війна: Михаїл та його Анголи вчинили зо змієм війну. І змії воював та його анголи, та не втрималися, і вже не знайшлося їм місця на небі. І скинений був змії великий, вуж стародавній, що зветься диявол і сатана, що зводить усесвіт, і скинений був він додолу, а з ним і його анголи були скинені.¹⁰⁷

¹⁰⁴ В латинському тексті автор використовує гоноратив *nobilissimus*.

¹⁰⁵ Аврелій Амброзій (*лат. Aurelius Ambrosius*) – нащадок римського імператора Люція Доміція Авреліана. Відомий також як Амброзій Авреліан (*лат. Ambrosius Aurelianus*). За свідченнями Гільди очолював британський опір англосаксам у 460-х та 480-х роках.

¹⁰⁶ Очевидно, що у варіанті тексту видання, використаного для перекладу, присутня помилка: *protegit* вжито у теперішньому часі, що з погляду синтаксису видається не коректним, тоді як дія головного речення відбувається у майбутньому. Разом із тим в Add MS 15732 (f. 60 r.) ця частина речення сформульована так: *cuius potestas omnia regna, quae proteget, habebit* [досл. влада якого усі королівства, які він завоює, охопить].

¹⁰⁷ Об. 12:1-9. Біблія... с. 1143.

Центральними символами в обох пророцтвах є небесні світила, рептилії та числа: якщо в обидвох випадках перші мають однакове значення, символізуючи владу, то рептилії та числа передають менш очевидний зміст. В Гальфрідовому пророцтві дракон є символом майбутнього короля, в біблійному змії – це диявол, ворог Бога та людства. Числа в Гальфрідовому пророцтві також досить просто тлумачаться. Власне, Мерлін дав вичерпне пояснення Утеру: сім променів символізують сім королів. Натомість в біблійному пророцтві числа можуть символізувати різні речі, зокрема, дванадцять зір на вінку Жінки можуть означати дванадцять родів Ізраїля або дванадцять апостолів¹⁰⁸. Сім голів змія, згідно з тлумаченням Джозефа Бенсона, вказували на Рим, який був побудований на сімох пагорбах, та на сім форм правління в імперії; а десять рогів – на десять царств, на які була розділена Римська імперія¹⁰⁹ (в старозавітних текстах, зокрема, в Книзі пророка Даниїла чотири тварини з його видінь символізували чотири держави, кожна з яких зазнає краху¹¹⁰), влада якої підпорядкувала собі єврейський народ, остаточно зруйнувала Храм, сприяла розп'яттю Христа, а також жорстоко переслідувала християн.

Очевидно, пророцтво з книги Об'явлення вражає своєю епічною величчю. Воно викликає в уяві вибухові образи, які, можливо, супроводжуються потужними спалахами світла та гучним звуком. В цьому пророцтві ключовими є два персонажі – Жінка та змії, але значення пророцтва торкається кожної людини, бо події, на які воно вказує, відіграють вирішальну роль в долі всесвіту. Можна припустити, що в багатій уяві Гальфріда це пророцтво закарбувалося настільки глибоко, що він мимоволі чи навмисне почерпнув з нього натхнення для свого твору. Глибина символізму цього пророцтва значно перевершує символізм Гальфрідового тексту, адже знамення, представлені тут, врешті-решт

¹⁰⁸ Benson J. Rev. Commentary of the Old And New Testaments. New-York: T. Carlton & J. Porter, 1857.

Режим доступу: <https://biblehub.com/commentaries/benson/>

¹⁰⁹ Ibid.

¹¹⁰ Дан. 7. Біблія...с. 831-832.

торкаються глобальної історії людства та її місця в протистоянні між Церквою як Тілом Христовим та дияволом з моменту гріхопадіння до Другого пришествя. Однак ми припустили, що Гальфрід використав це пророцтво в своєму творі для підсилення драматичності та значущості подій, на які вказувало пророцтво Мерліна. Наше припущення викликане тим, що в обох пророцтвах центральними є небесні світила, які в обох випадках стають символами влади. Вогняна куля у вигляді дракона, прив'язана до зірки вказує на Утера, який, як згодом зазначає автор, з цього моменту Утер отримав прізвище Пендрагон (HRB, VIII.17), що мовою бритів означає «голова дракона»¹¹¹. В біблійному пророцтві небесним знаменням є Жінка, «зодягнена в сонце, а під ногами її місяць, а на її голові вінок із дванадцяти зір», символ якої можна потрактувати по-різному, щоправда, можливі варіанти трактування можуть бути однаково правильними: оскільки в пророцтві сказано, що Жінка народить сина, який «всі народи має пасти залізним жезлом», тобто, Христа, можемо припустити, що в ролі Жінки тут Марія. Однак цією Жінкою може бути і Єва, якій Бог перед вигнанням з Едему пообіцяв, що з її насіння народиться той, хто знищить великого змія, тобто диявола (1 М. 3:15). Образ Жінки в пророцтві може поєднувати в собі обидвох цих персонажів. Ким би не була Жінка – Марією, Євою чи самою Церквою, вона мала народити володаря всього світу. З Утерового ж насіння мав вирости король, «влада якого охопить всі королівства, які він здобуде». Наприкінці історії про Артура ми дізнаємося, що Мерлінове пророцтво справдилося та Артур справді підкорив усіх, з ким воював. Безпосередньо цей випадок не показує прямої паралелі між Артуром та царем Давидом, проте опосередковано ця паралель тут присутня через Ісуса Христа, який є нащадком Давида з Юдиного племені. Власне, пророцтво про дитину

¹¹¹ Пендрагон із вал. *Pendragon* – “pen” – голова.

чоловічої статі, яка «всі народи має пасти залізним жезлом» ймовірно, є цитую з 2 Псалма Давида:

Він тоді в Своїм гніві промовить до них, і настрашить їх Він у Своїм пересерді: Я ж помазав Свого Царя на Сіон, святу гору Свою. Я хочу звістити постанову: Промовив до мене Господь: Ти Мій Син, Я сьогодні Тебе породив. Жадай Ти від Мене, і дам Я народи Тобі, як спадщину Твою, володіння ж Твоє аж по кінці землі! Ти їх повбиваєш залізним жезлом, потовчеш їх, як посуд ганчарський...¹¹².

Це пророцтво з Псалма Давида також можна трактувати двояко: Господь промовляв до Давида, тому, можливо, він обіцяв саме йому володіння «аж по кінці землі». Проте, знаючи, що Давид підкорив собі обмежену територію, а не всі краї світу, можемо припустити, що Господь говорив про майбутніх нащадків Давида, зокрема про Ісуса Христа, безсмертного Сина Божого, який, згідно з численними біблійними пророцтвами, має запанувати над всім всесвітом. Отже, попри те, що в біблійних пророцтвах використане складне нашарування посилянь та символів, на підставі глибоко аналізу та порівняння тлумачень цих символів можемо бачити значні паралелі з текстом Гальфріда.

Небесне знамення, головним адресатом якого був Утер, майбутній король Британії, опосередковано вказувало на значно важливішого за Утера персонажа в «Історії королів Британії» Гальфріда Монмутського. Можна сказати, що історія Артура, сина Утера, почалася раніше за його народження, і вона вже була оповита містикою та величчю. Попри те, що король Артур прославився як надзвичайно щедрий король та видатний полководець, історія його зачаття містить певну суперечність: Артур, який протягом століть слугував незворушним символом рицарства та честі, був зачатий внаслідок перелюбу, скоєного через підступ короля Утера.

II.2.2. Полонений коханням до Ігерни Утер завдяки чарам Мерліна оволодіває нею¹¹³

¹¹² Пс 2:5-9. Біблія... с. 513.

¹¹³ Дмитрук О. *Легенда як джерело середньовічної історії ...* сс. 27-30.

(...) Та оскільки наближалось свято Пасхи, Утер звелів королівським намісникам зібратися в тому ж місті¹¹⁴, щоб, перейнявши корону, достойно відсвяткувати такий важливий день. Тож, приготувалися¹¹⁵ усі, з'їжджаючись з різноманітних куточків, прибули якраз на початок святкувань. Тож король провів урочистості так, як і планував, та розділив радість зі своїми намісниками. Усіх переповнювало щастя, бо король прийняв їх в чудовому настрої. Прибуло стільки шляхти зі своїми дружинами та дочками, як і належить для веселого бенкету. Разом з усіма прибув герцог Корнубії¹¹⁶ Горлой зі своєю дружиною Ігерною¹¹⁷, врода якої перевершувала [вроду] всіх жінок цілої Британії. Коли король побачив її серед інших, одразу ж загорівся коханням до неї настільки, що, відсунувши решту на задній план, зосередив усю свою увагу на ній. Вона була єдиною, до кого він безперервно скеровував таці з наїдками, кому посилав золоті келихи через довірених друзів, постійно усміхався до неї, сипав жартами. Коли її чоловік дізнався про це, одразу ж розгнівався та без дозволу покинув двір. Не знайшлося нікого, хто спромігся б його зупинити, поки він боявся втратити те єдине, що любив понад усе. Розгніваний Утер наказав йому повернутися до свого двору, щоб отримати від нього вибачення за заподіяну образу. Після того, як Горлой відмовився йому підкоритися, король впав в шал, і клятвено пообіцяв, що знищить його землі, якщо той не поквартиться перед ним вибачитися. Король, не зволікаючи, оскільки згадана ворожнеча між ними залишилася, зібрав велике військо, попрямував до провінції Корнубії, і зібрав вогонь у містах і містечках. А Горлой не наважився зіткнутися з ним в бою, бо збройних сил у нього було менше. Тому він волів укріпити свої фортеці, поки дочекається свого

¹¹⁴ Йдеться про Лондон, зважаючи на попередній текст і контекст. У виданні Galfredus Monumetensis. *Historia Britonum*, що правда, зустрічаємо *in eandem urbem*, тоді як в Add MS 15732 на f. 61 r. v. l. — *eadem urbe*.

¹¹⁵ Galfredi Monumetensis *Historia Britonum*...p. 150 – *paraverunt*; v.l Add MS 15732...f. 61 r. – *paraverunt*.

¹¹⁶ Корнубія (лат. *Cornubia*) – латинська назва графства Корнуолл на Південному Заході Англії.

¹¹⁷ Горлой та Ігерна (лат. *Gorlois, Igerna*) – герцог Корнубії та його дружина. Існують такі варіанти їх імен: *Gwrlais, Gwrlais, Gorlais* та *Eigr* або *Ygerna*. Перші згадки про них відносяться до хроніки валлійського єпископа Тизілія (лат. *Tysilius*) та «Історії королів Британії» Гальфріда Монмутського».

підкріплення з Гібернії¹¹⁸. Та оскільки він переймався більше своєю дружиною, ніж собою, то заховав її у фортеці Тінтаголь¹¹⁹, що знаходилась на березі моря і слугувала Ігерні досить безпечною криївкою. Сам він увійшов в фортецю Діміліок,¹²⁰ щоб в разі поразки їх обох одразу й не закатували. Коли це повідомили королю, він пішов на укріплення, в якому був Горлою і взяв його в облогу, та повністю перекрив до нього доступ. Через тиждень, згадавши про кохання до Ігерни, сказав одному своєму товаришу, на ім'я Ульфін з Рікарадоха¹²¹: «Я палаю від кохання до Ігерни, і думаю, що не матиму ані втіхи, ані тілесної шкоди не уникну, якщо не здобуду її. Порадь мені, як втілити свій потяг, бо інакше від душевних терзань я згину». Ульфін йому на те: «І хто міг би тобі дати пораду, бо не зможе з'явитися жодна сила, завдяки якій ми зуміємо до неї [Ігерни] дістатися в укріпленні Тінтаголь? Воно ж стоїть над морем, оточене водою з усіх боків, і немає іншого входу туди, окрім того, до якого провадить стежка на кручі. Його можуть оборонити й троє озброєних вартових, хоч би ти й з цілим королівством Британії виступив. Разом з тим, якби віщун Мерлін наполіг, що варто спробувати, думаю, його порада змогла б втамувати твою спрагу». Мерлін був негайно викликаний, і коли постав перед королем, отримав наказ дати пораду, як король може приборкати пристрасть до Ігерни. Той, побачивши розпач, що терзав короля, дуже розчулився від такого його кохання, і сказав: «Щоб втамувати твою спрагу, тобі слід буде задіяти нові прийоми, не чувані досі. Я вмю своїми засобами створити образ Горлоя так, щоб ти виглядав цілковито як він. Якщо пристанеш на

¹¹⁸ Гібернія (лат. *Hibernia*) – римська назва острова Ірландія, існують також інші форми *Iverna*, *Juverna*, *Ierne* тощо. Всі ці форми походять від давньокельтського **Iveriu* (Ірландія). Зокрема ця форма назви була переінакшена латиною, маючи значення «зимова країна» (від лат. *hibernus* – зимовий).

¹¹⁹ Фортеця Тінтаголь (лат. *Tintagol*) – замок, що за припущенням фахівців було побудовано в Корнуоллі бл. 1141 року Реджинальдом, графом Корнуолла, а Гальфрід помістив його в «Історію королів Британії» тому, що родич Реджинальда був його патроном. Проте «Історія королів Британії», на думку дослідників, була написана раніше 1141 року, тому Гальфрід міг помістити сюжет з цим замком вже у другому виданні. Врешті, є версія, що фортеця була збудована аж у 1230 році, а її назва пояснюється тим, що її засновник надихнувся Гальфрідовою вигадкою. Інша версія назви замку – Тінтаджел (англ. *Tintagel*).

¹²⁰ Діміліок (лат. *Dimilioc*) – вважається, що цю назву Гальфрід дав доісторичній фортифікації *Tregeare Rounds*, яка знаходиться неподалік від фортеці Тінтаджел і на деяких картах позначена як фортеця Дамеліок (англ. *Damelioc*). Проте за часів Гальфріда фортеці Діміліок чи Дамеліок швидше за все не існувало, принаймні, під такою назвою. Тому Гальфрід міг мати на увазі одне з помість Вільгельма Завойовника, яке називалося 'Dimelhoc'.

¹²¹ Ульфін з Рікарадоха (лат. *Ulfin de Ricaradoch*) – персонаж, що зустрічається лише у Гальфріда. У валійській версії Рікарадох – *Caer Caradoc* (Каер Карадок), йдеться про укріплення на пагорбі в англійському графстві Шропшир.

це, то перетворю тебе на нього, а Ульфїна на Йордана з Тінтаголя¹²², його друга. Приймаючи ще одне зілля, підру третім, і ти зможеш безпечно підійти до фортеці та її отримати доступ до Ігерни». Отож, король послухався і виявив покору. Згодом під прикриттям своїх друзів застосував зілля Мерліна, і перетворився в Горлоя. Перетворився й Ульфїн на Йордана, а Мерлін – на Бріцела¹²³ так, що нікому вони не скидалися на те, чим були, потім вони вирушили в дорогу до Тінтаголя та до смеркання дійшли до фортеці. Моторно¹²⁴ вказавши стражу, що прийшов консул, ворота відкрилися, і чоловіків впустили. А що би то ще мало статися, коли була впевненість, що це – сам Горлой? Таким чином король провів ту ніч з Ігерною і насолодився жаданою Венерою. Щоправда, він обманув її несправжнім образом, який на себе прийняв; обкрутив він її й оманливими бесідами, які вишукано заточував. Ще понарозказував, що вирвався з оточеного укріплення, щоб втішити себе такою приємністю за містом, тому то й та наївна в нічому, що просив, йому не відмовила. Ось так цієї власне ночі Ігерна зачала того славнозвісного Артура, котрий згодом заради слави відзначився своєю дивовижною доблестю.

В цій історії асоціації з Давидом викликає король Утер через свою поведінку відносно жінки та свого вірного підданого. В 11 розділі Другої книги пророка Самуїла читаємо про гріх, скоєний царем Давидом: коли він прогулювався на даху свого палацу, побачив дівчину, яка купалася. Її врода збудила в ньому нестримне бажання, тому він, не зволікаючи, наказав привести її до своїх покоїв. Його не зупинив той факт, що вона була заміжня, а її чоловік Урія воював на війні з филистимлянами, Давидовими ворогами. Коли ж вона завагітніла, і Давидів план для виправлення цієї ситуації не спрацював, він вирішив підлаштувати смерть Урії. Наказавши своєму воєначальнику

¹²² Йордан – слуга Горлоя.

¹²³ Бріцел – слуга Горлоя.

¹²⁴ Galfredi Monumetensis Historia Britonum...p. 150 – *ocius*; v.l. Add MS 15732...f. 63 v. – *ocius*.

відправити Урію в найнебезпечніші ряди на фронті: так Давид фактично вбив Урію. І таким чином на всіх правах заволодів жінкою Урія, Вірсавією, яка стала його дружиною.

На відміну від Давида, Утер сам спровокував конфлікт зі своїм підданим через жінку, але опосередковано. Підставою для конфлікту стала начеб-то зневажлива поведінка Горлоя відносно короля. Проте можна припустити, що Утер скористався тією напругою, яка виникла між ним та Горлоєм, як приводом для війни, хоча несправді його основною метою була Ігерна. Так само Давид, дізнавшись, що Вірсавія вагітна від нього, вирішив позбутися Урії, аби безперешкодно заволодіти нею та дитиною, яку вона носила. Тож для розв'язання цього конфлікту між Утером та Горлоєм було вирішено вийти на поле бою. Утер кинув прямий виклик Горлою, а Давид хитро позбувся Урії через підступ. Проте в обох випадках ані Утер, ані Давид не підняли власної руки на суперників, адже обидва на момент вбивства були зайняті іншими справами, забезпечуючи собі «алібі».

Ці історії закінчуються по-різному: якщо Давид мусив понести покарання за свій гріховний вчинок, втративши свого сина від Вірсавії, то у випадку Утера доля була, на перший погляд, більш прихильною до Артура, його сина, ніж до самого короля. Утер помер від отруєння, однак його син став найвидатнішим королем Британії. Дослідниця Вікторія Гуерін вважає, що «перелюб Утера та Ігерни є необхідною умовою для народження Артура, так само як Давидів гріх з Вірсавією і смерть їхньої дитини роблять можливим народження їхнього другого сина Соломона»¹²⁵.

У своїй статті «Гріх короля: походження паралелі "Артур-Давид"» Вікторія Гуерін зазначає, що попри те, що середньовічні автори не вдавалися до

¹²⁵ Guerin M. V. *The King's Sin: The Origins of the David-Arthur Parallel / The Passing of Arthur: New Essays in Arthurian Tradition* / Edited by Christopher Baswell and William Sharpe. New York: Garland Pub, 1988. p. 18. Режим доступу: https://books.google.com.ua/books?id=WDpHBAAAQBAJ&pg=PR1&hl=uk&source=gbs_selected_pages&cad=3#v=onepage&q&f=false

відвертого прирівнювання короля Артура до Давида, їй вдалося помітити схожість між цими двома постатями в праці Гальфріда Монмутського.¹²⁶ Вона склала порівняльну таблицю, в якій показує спільні риси між історією Давида та історією Артура в Гальфріда та пізніших авторів. Позаяк паралелі, які стосуються безпосередньо твору Гальфріда, є присутніми для даного дослідження, тому наводимо їх нижче:

1. Давидовому правлінню передувало правління нечестивого короля Саула. (1 Сам. 9-15)	Артуровому правлінню передувало правління нечестивого короля Вортігерна. («Історія королів Британії» VI.6-VIII.2)
2. Ізраїлю загрожує вторгнення филистимлян. (1 Сам. 13ff)	Британії загрожує вторгнення саксів. («Історія королів Британії» VI.10 до кінця твору)
3. Саул грішить проти Бога, милуючи царя амалікітян Агаса та приносячи неправильну жертву Богу тваринами, яких здобув на війні. (1 Сам. 15)	Вортігерн грішить проти Бога, запрошуючи саксів до Британії, одружуючись з саксонською принцесою і створюючи союз зі своїми ворогами. («Історія королів Британії» VI.10-16)
5. Давид вбиває велетня Голіафа. (1 Сам. 17)	Артур вбиває велетня гори Святого Михайла. («Історія королів Британії» X.3)
6. Давид володіє дивовижним мечем, який належав Голіафу, якого було взято з-за Ефоду священиком Ахімелехом. (1 Сам. 21:8-9)	Артур володіє дивовижним мечем Калібурном (пізніше – відомим як Екскалібур). («Історія королів Британії» IX.4, IX.12, X.11)
7. Давид очолює ізраїльтян в битві з филистимлянами і перемагає їх. (2 Сам. 5:17-25, 8:1-14)	Артур очолює бритів в битві з саксами і перемагає їх. («Історія королів Британії» IX.1-5)
8. Давид об'єднує царства Ізраїлю та Юди і будує місто, яке є центром багатств, культури та пишності (Єрусалим). (2 Сам. 8:15-18)	Артур об'єднує Британію і засновує двір, який стає великим центром багатств, культури та пишності (який пізніше розташовується в різних місцях: Кардуел, Керлеон та Камелот). («Історія королів Британії» IX.11)
9. Син Давида Авесалом повстає проти батька. Він завойовує серця ізраїльтян, злягає з деякими наложницями Давида, збирає військо і виступає проти нього. (2 Сам. 15-16)	«Племінник» Артура Мордред повстає проти свого «дядька». Він завойовує серця бритів, одружується з жінкою Артура Гіневрою (або в пізніших версіях намагається це зробити), збирає військо і

¹²⁶ Guerin M. V. *The King's Sin*: ... p. 15.

	<i>виступає проти нього. («Історія королів Британії» X.13)</i>
<i>10.Війська Давида та Авесалома б'ються, Авесалом вбитий. Давид виживає. (2 Сам. 17-18)</i>	<i>Війська Атура та Мордред б'ються, Мордред вбитий, як і Артур. («Історія королів Британії» XI.1-2)</i>
<i>11.Після смерті Давида його син Соломон впадає в гріх ідолопоклонства, тому Бог засуджує його. В якості покарання в його наступників буде відібрано царство. Після цього настає правління низки злих царів. (1 Царів 11 – 2 Царів 25)</i>	<i>Після смерті Артура настає правління низки злих королів, а королівство захоплюють сакси. Гальфрід від імені Бога засуджує бритів за гріхи заздроців та гордині. («Історія королів Британії» XI.3-9)¹²⁷</i>

Деякі з цих паралелей виглядають менш очевидно, ніж інші, зокрема паралель між филистилянами та саксами, адже населення Британії справді історично ворогувало з останніми, і сакси, врешті, таки вторглися в королівство і запанували в ньому. Тому Гальфрід не обов'язково сконструював цю частину історії, хоча він міг адаптувати її під ізраїльський шаблон. Проте епізоди з мечем, битвою з велетнем, об'єднанням королівства та повстанням сина/племінника справді перегукуються. Артур – це єдиний король Британії, який бився з велетнем (не враховуючи Брута, який вигнав ті залишки народу велетнів, що населяли острів до його вторгнення), так само і Давид – в історії євреїв. Хоча бій Давида з Голіафом має значно глибше значення в історії ізраїльтян і в цілому біблійному наративі, оскільки Давид певною мірою репрезентує Христа, того, хто вийшов на бій зі смертю сам на сам, щоб врятувати своїх людей від її влади над ними, відмовившись від будь-якого права на захист, так само і Давид відмовився вдягати броню і сам голіруч переміг війну за свій народ (вбивши Голіафа), повністю покладаючись на силу Бога, який благословив його в цій битві. Бій Давида і Голіафа – це один з кульмінаційних моментів в історії стосунків між Богом та ізраїльтянами, в той час як бій Артура з велетнем гори Святого Михаїла – це ще один героїчний подвиг найвідомішого короля бритів. Епізод про бій Давида і Голіафа не

¹²⁷ Guerin M. V. *The King's Sin*: ... pp. 15-17.

передбачав іншої розв'язки, оскільки Господь помазав Давида, Господь обрав Давида для здійснення своєї мети, тому Давид не міг програти. Натомість Артур діяв виключно як той, хто, за уявленнями суспільства часів Гальфріда, вважав себе шляхетним захисником слабких. Перемога над велетнем гори – це особиста заслуга Артура. Перемога Давида над Голіафом – це перемога Бога Авраама, Ісаака та Якова над ворогами Ізраїля.

Припущення дослідниці про існування паралелі між тим, як Давид очолює ізраїльтян в битві з філістимлянами і перемагає їх, і тим, як Артур перемагає у битві з саксами, виглядає цілком обґрунтованим, оскільки ці битви в історіях героїв є певною мірою визначальними. Перша війна в житті Давида – це війна з філістимлянами за правління Саула. На той момент Давид ще не був царем, однак він вже був помазаний Господом через пророка Самуїла (1 Сам. 16). Це та війна, на якій Давид побив Голіафа, і та, після якої ізраїльтяни вітали його, вигукуючи: «Саул повбивав свої тисячі, а Давид – десятки тисяч свої!»¹²⁸. Артур же вийшов на своє перше поле бою вже після того, як був проголошений королем. Сакси були великою загрозою для народу Британії внаслідок недалекоглядної політики Вортігерна (в Гальфріда – Вортегірна), тож Артуру негайно потрібно було усунути цю загрозу. Він, озброєний мечем Калібурном, надихнув військо своєю відвагою і силою, тож вони рішуче перемогли саксів. Таким чином обидва герої врятували свої народи, вступивши в бій зі своїми головними ворогами та здолавши їх.

Вищезазначені спостереження Вікторії Гуерін спонукали нас прискіпливіше звернути увагу на воєнні успіхи двох правителів, в результаті чого ми простежили, що вони не програли жодної битви в своєму житті (принаймні, згідно з текстами, які ми аналізували). З ким би не воювали Артур чи Давид, вони завжди здобували перемогу. Ця майже надприродна здатність

¹²⁸ 1 Сам. 18:7. *Біблія...* с. 286.

бути непереможними притаманна їм обом, про що свідчать наступні події, про які пишуть Гальфрід та автори біблійних текстів:

<i>Битви Артура</i>	<i>Результат</i>	<i>Битви Давида</i>	<i>Результат</i>
З саксами (HRB, IX.1-5)	Перемога	З Голіафом (1 Сам. 17)	Перемога
Зі скотами, піктами та гібернцями (HRB, IX.5-6)	Перемога	З филистимлянами (1 Сам. 17)	Перемога
Похід на Гібернію (HRB, IX.10)	Підкорена	З Гешуреянином, Гірзеянином, Амаликитянином; на півдні Юдиному, на півдні Єрахмеелянина, на півдні Кенеянина (1 Сам. 27)	Перемога
Похід на Ісландію (HRB, IX.10)	Підкорена	З амаликитянами (1 Сам. 30)	Перемога
Похід на Норвегію та Данію (HRB, IX.11)	Підкорені	З Сауловим домом (2 Сам. 2)	Перемога
Похід на Галлію (HRB, IX.11)	Підкорена	З филистимлянами (2 Сам. 5)	Перемога
З римлянами (HRB, X.2-13)	Перемога	З филистимлянами (2 Сам. 8)	Перемога
З велетнем (HRB, X.3)	Перемога	З Моавом (2 Сам. 8)	Перемога
З Мордредом (HRB, XI.1-2)		З Гадад'езером (2 Сам. 8)	Перемога
		З Арамом (2 Сам. 8)	Перемога
		З Едомом (2 Сам. 8)	Перемога
		З аммонітянами (2 Сам. 10)	Перемога
		З Авесаломом (2 Сам. 18)	Перемога

Давид – одна з центральних фігур Старого Завіту, а також найславніший з царів єврейського народу. За його правління було об'єднано Ізраїль та царство Юди, здолано всіх ворогів, знайдено нових союзників, а Ізраїль починав набирати нової потужної сили на міжнародній арені. За правління сина Давида Соломона було збудовано Єрусалимський храм. Автори Книг пророка Самуїла та Хронік приділили історії Давида таку велику увагу, оскільки Давид був не просто царем Ізраїлю, а тим, хто своїм життям вказував на прийдешнього Месію. Основна мета історії Давида – це дати божому народу натяк, передчуття

того, яким буде їхній вічний цар Ісус Христос, коли він прийде у цей світ, щоб врятувати свій народ від всіх ворогів (як це зробив Давид для свого народу). Саме тому Давид зображений таким могутнім і непереможним правителем, хоча автори не оминули своєю увагою темні сторони життя царя, коли той робив великі помилки, про які йтиметься далі, і потерпав від серйозних наслідків від них.

В «Історії королів Британії» Артур – це єдина центральна фігура. Наратив Гальфріда побудований навколо цієї фігури: від моменту заснування Британії до народження Артура становище бритів хоч і коливалося, але завжди розвивалося в низхідному напрямку. Народження Артура було необхідним в той момент, коли Британії загрожувала саксонська окупація, а в ній самій панував внутрішній розбрат. Артур був спасителем Британії, апогеєм її величі та героїзму. Гальфрід наділив короля Артура найкращими рицарськими та королівськими якостями: щедрістю, ширістю, милосердям, доблестю, військовим генієм та популярністю серед народу. «Історія королів Британії» «представляє Артура як трагічний, але славетний символ британського втраченого Золотого віку»¹²⁹. Попри це, так само як Давид, Артур теж припустився помилок, які врешті стали фатальними для нього. Найбільшою помилкою Артура, на думку Ненсі Белл була гординя¹³⁰. В своїй роботі дослідниця стверджує, що основною метою Гальфріда при написанні свого твору було спонукати своїх читачів уникати пороків¹³¹. Тому Гальфрід конструює свій наратив таким чином, що коли в Британії до влади приходить порочний правитель, вся країна потерпає від його гріхів, щоразу зазнаючи кризи. А ця королівська порочність найчастіше виявляється в гордині, надмірній жорстокості або розпусті. Оскільки Артуру було не достатньо тих

¹²⁹ Guerin M. V. *The King's Sin: ...* p. 18.

¹³⁰ Bell N. S. *Reading Vice...* p. 25.

¹³¹ *Ibid.*, p. 4.

володінь, які він мав в Британії, він вирішив розпочати підкорення Європи. З вищенаведених даних з порівняльної таблиці бачимо, що Артур мав успіх в цій справі, однак його падіння відбулося саме після війни з римлянами.

З того моменту, коли Юлій Цезар завоював Британію (HRB, IV.10), остання мала регулярно виплачувати Риму данину. Читаючи твір Гальфріда, ми простежили ще одну цікаву тенденцію, яка привертає увагу: виглядає так, що Гальфрід досить відверто виявляє симпатію до Риму. Перш за все, для Гальфріда римляни – це велична цивілізація, яка, завойовуючи варварські землі, сприяє їхньому прогресу та певному окультуренню. Це виявляється в тому, що римляни посилають своїх чиновників на службу в Британію, втручаються в її внутрішнє управління, одружують правителів бритів з римськими дочками. Прихильність Гальфріда до римлян помітна також тоді, коли в його «Історії» до влади приходять порочний король, і в більшості випадків його зовнішня політика супроводжується тим, що він бунтує проти Риму і відмовляється сплачувати данину. Серед таких правителів були Гвідерій (HRB, IV.13), Арвіраг (HRB, IV.13-16), Караузій (HRB, V.3), який узурпував трон, Акслепіодот (HRB, V.4), за правління якого почалося гоніння християн в Британії, та ін. Натомість коли в Британії править гідний король, він розсудливо підтримує мирні стосунки з Римом та сумлінно виплачує данину (серед таких Кімбелін (HRB, IV.11), Марій (HRB, IV.17), Коїлл (HRB, IV.18), Луцій (HRB, IV.19), за правління якого в Британії було запроваджене християнство за сприяння Риму, та ін.). Врешті-решт свавілля правителів Британії досягло таких масштабів, що римляни вирішили покинути острів, залишивши британам «наставників», які мали б навчити їх воєнному ремеслу (HRB, V.3). Цей випадок також певною мірою свідчить про те, що Гальфрід прихильно ставиться до римлян, оскільки якби він дотримувався більш патріотичних переконань, він би, швидше за все, зобразив, як брити, згуртувавшись, прогнали римських окупантів зі своєї землі. Однак, показуючи, як римляни «втомилися» від

«неотесаних» бритів, Гальфрід цілком відверто створює контраст між бритами та римлянами як між варварами та високою цивілізацією.

Можливо, Ненсі Белл має рацію, що Артурове падіння відбулося тоді, коли він запишався своїм успіхом в Британії і вирішив йти підкорювати Європу. Але за нашими спостереженнями серйозні проблеми, згідно з текстом, в нього та його королівства починаються після того, як він демонструє свою пиху римлянам.

II.2.3. Артур, зібравши нараду, кожному дає нагоду сказати те, що думає¹³²

“(...) Отож, ми легше зможемо терпіти клопоти від Луція¹³³, якщо заздалегідь спільними зусиллями будемо планувати, яким чином нам продовжувати зменшувати їх. Я вважаю, що нам не варто їх надто боятися, оскільки він безпідставно вимагає данину, яку хоче отримувати від Британії. Адже він стверджує, що треба платити йому, бо данина віддавалася Юлію Цезарю та його наступникам, які, поживившись розбратом між давніми бритами, прийшли в Британію зі зброєю в руках, і, коли країну трусило від міжусобиць, вони підкорили її силою та жорстокістю. І тому, що вони заволоділи Британією ось таким способом, вони й стягували з неї данину несправедливо. Адже ніщо, що здобувається силою та жорстокістю, не належить за правом тому, хто вчинив насильство. Він посилається на безглузду річ, яка передбачає, що ми за законом є його боржниками. Та оскільки він наважується вимагати від нас те, що є несправедливим, за такою ж логікою і ми можемо стягувати данину з Риму, і той, хто виявиться сильнішим, хай отримає те, чого зажадав. Тож, якщо він вважає, що данина повинна надходити йому від нас¹³⁴ і нині, бо колись Юлій Цезар та інші римські правителі підкорили

¹³² Дмитрук О. *Легенда як джерело середньовічної історії ...* сс. 34-36.

¹³³ Луцій (лат. *Lucius Tiberius*) – римський воєначальник, якого Гальфрід називає імператором. Протистояння Артура з римлянами відбулося, згідно Гальфріда, приблизно в 30-40-х роках VI ст. У цей час Римська імперія вже була поділена на Західну та Східну, а імператора з ім'ям Луцій Тиберій в той період не існувало.

¹³⁴ В оригіналі – *від неї*, тобто Британії.

Британію, подібно до цього і я вирішую, що Рим повинен платити мені, тому що мої предки в давнину також ним володіли. Адже Белін¹³⁵, найясніший король Британії, з допомогою свого брата Бреннія¹³⁶, себто вождя аллоброгів¹³⁷, взяли місто, повісивши посеред площі двадцять досить поважних римлян, і, взявши, зайняли його на довгий час. Константин же, син Гелени¹³⁸, а також Максиміан¹³⁹, обидва є мені кровними родичами, один за одним увінчані короною Британії, зайняли трон Римської імперії. Тому, чи вважаєте ви, що слід домагатися данини від римлян? Про Галлію, чи про прилеглі острови Океану¹⁴⁰ не треба відповідати, бо він відмовився їх захищати, коли ми витягли їх же з-під влади».

II.2.4. Артур збирає військо

Тож, король Артур, бачачи, що всі одностайно готові йому підкорятися, звелів їм швидко вертатися додому та готувати обіцяне військо, і на серпневі Календи¹⁴¹ прибути до гавані ріки Барби¹⁴², щоб звідти всім разом з ним, маючи намір дійти до країв аллоброгів, вийти проти римлянам. А імператорам¹⁴³ через їхніх послів передав, що зовсім не збирається платити їм данину, і планує прибути в Рим не для того, щоб задовольнити їхні умови; а для того, щоб вимагати в них те, що вони вирішили собі на власний розсуд вимагати від нього. Тож, послі вирушили, королі розійшлися, пішли намісники, і не відкладали виконання того, що їм було їм наказано.

¹³⁵ Белін (лат. *Belinus*) – двадцять перший правитель Британії згідно з «Історією королів Британії».

¹³⁶ Бренній (лат. *Brennius*) – брат Беліна. Після смерті їхнього батька Дунваллона Британія була розділена між ними. Після тривалих міжусобиць, брати помирилися та разом завоювали Галлію. Після цього здійснили похід на Рим і врешті захопили місто.

¹³⁷ Аллоброги (лат. *Allobroges*) – кельтське плем'я, яке проживало в Галлії поблизу озера Женева. У 121 р. були завойовані римлянами на чолі з Фабієм Максимом. Брало участь у кампаніях Юлія Цезаря.

¹³⁸ Константин (лат. *Constantinus*) – вісімдесят другий правитель Британії згідно із «Історією королів Британії». Ймовірно, Гальфрід мав на увазі римського імператора Константина Великого.

¹³⁹ Максиміан (лат. *Maximianus*) – вісімдесят четвертий король Британії за Гальфрідом. Ймовірно, йдеться про Магна Максима, римського імператора, одруженого з дочкою Октавія, вісімдесят третього правителя Британії.

¹⁴⁰ Тут Океан (лат. *Oceanus*) – ймовірно, йдеться про Британський океан, що є античною назвою протоки Ла-Манш.

¹⁴¹ Серпневі Календи (лат. *Kalendae Augusti*) – перший день Серпня.

¹⁴² Ріка Барба (лат. *Barba*) – ймовірно, йдеться про річку Лезард (*Lézarde*), яка впадає в Сену у французькому місті Арфлері (*Barba*).

¹⁴³ Йдеться про римлян.

(...) Так, підготувавши все необхідне, римляни з початком серпневих Календ вирушають в похід на Британію. Коли ж Артур дізнався про їхній прихід, доручивши охороняти Британію своєму племіннику Модреду¹⁴⁴ та королеві Гвангумарі¹⁴⁵, прибув зі своїм військом до гавані Гамона¹⁴⁶, де зі сприятливим вітром вийшов у море.
(...)

Тут ключовим є момент, в якому Артур, вирушивши на війну з римлянами, полишає Британію на Мордред. Адже саме Мордред став тим, хто спричинив падіння Артура, а разом з ним – згасання Британії. Тим не менше Гальфрід конструює наратив так, що Артур є головним винуватцем того лиха, яке його спіткало, бо його пиха і небажання підтримувати дружні стосунки з Римом змусили його зібрати все військо і залишити Британію практично без нагляду, що призвело до наступного: «Коли настало літо, Артур зібрався нападати на Рим і почав переправлятися через гори, йому повідомили, що його племінник Модред, якого він призначив наглядачем Британії, самовладно і по зрадницьки присвоїв собі його корону, а королева Гвангумара, порушивши клятву свого попереднього шлюбу, вчинила з ним перелюб.»¹⁴⁷

II.2.5. Модред гине; поранений Артур передає правління Константину¹⁴⁸

Артур же, розтерзаний тривогою, адже він¹⁴⁹ стільки разів тікав, негайно кинувся за ним услід у вищезгадану країну¹⁵⁰ до самої ріки Камбули¹⁵¹, де той чекав

¹⁴⁴ Модред (лат. *Modredus*) – син сестри Артура.

¹⁴⁵ *Galfredi Monumetensis Historia Britonum...* р. 180 – *Ganhumaræ*; v.l. Add MS 15732...f. 70 v. – *Gahunmare*.

¹⁴⁶ Гавань Гамона (лат. *portus Hamonis*) – ймовірно йдеться про сучасний Саутгемптон, портове місто в Англії.

¹⁴⁷ Дмитрук О. *Легенда як джерело середньовічної історії ...* сс. 38-39.

¹⁴⁸ *Ibid.*, с. 39.

¹⁴⁹ Тобто Модред.

¹⁵⁰ Мова про Корнубію.

¹⁵¹ Камбула (лат. *Cambula*) – річка, назва якої походить з британської мови, зокрема від “*Camboglanna*”, що означає «кривий берег» (цю назву має римський форт в Камбрії), або від “*Cambolanda*” – «крива огорожа». Інша відома версія цієї назви – Камлан (англ. *Camlan*). Гальфрід міг асоціювати цю річку з корнуолльською рікою Кемел (англ. *Camel*). Тим не менше в англійському графстві Сомерсет є річка Кам, яка теж підходить під опис Камбули, до того ж вона знаходиться неподалік Гластонбері, де начебто похований Артур.

нападу короля. (...) Тож, скликаючи побратимів звідусіль, вони в стрімкому наступі зіштовхуються мечами, а, провівши бій, здійснюють рясні удари. (...) Після того, як провели отак більшість дня, Артур зі своїм воїнством, яке нараховувало шість тисяч шістсот шістдесят шість бійців, нарешті кинувся на загін, в якому впізнали Модреда, і, проклавши мечами шлях, дістався до нього і безжально його зарубав. (...) Однак славетний король Артур сам отримав смертельну рану і, прибувши на острів Аваллон для лікування, віддав британську корону своєму родичу Константину¹⁵², сину намісника Корнубії Кадора, року п'ятсот сорок другого від воплощення Господнього.

Артур змушений був заплатити високу ціну за свою нерозсудливість, за свою гординю і непокору могутній римській цивілізації. Трагічність цієї історії підсилюється також подружньою зрадою дружини Артура Гвангумари (більш відомої як Гвіневера або Гіневра) з Мордредом. Гальфрід майстерно розгорнув цю глибоку драму, що завершила правління славетного короля Артура, яке так пишно почалося. Можливо, джерелом натхнення для автора «Історії королів Британії» стала історія про стосунки між Давидом та його сином Авесаломом, який повстав проти рідного батька і майже узурпував владу в Ізраїлі. В 13 розділі Другої книги пророка Самуїла читаємо, як один зі синів Давида Амнон згвалтував свою сестру Тамар, дочку Давида, яку дуже *покохав*. Коли цар Давид дізнався про це, Амнонові не було заподіяно жодної кари. Тоді інший син Давида Авесалом вирішив особисто поквитатися з Амноном і вбив царського сина. З цього моменту між Давидом та Авесаломом починається довга ворожнеча, яка розтягнулася на наступні п'ять розділів в Другій книзі пророка Самуїла, і яка, врешті, закінчилася поразкою останнього. Протягом цієї ворожнечі Авесалом завдав багато лиха Давидові, зокрема згвалтував десять наложниць царя на очах у всього Ізраїля (2 Сам. 16:21-22) (в той час, як Мордред обмежився лише дружиною Артура). Попри те, що Давид здолав Авесалома,

¹⁵² Константин (лат. *Constantinus*) – наступник Артура на британському троні, правління якого тривало три роки.

Божа кара наздогнала його: наприклад, він не зміг збудувати Храм самотійно, тож ця честь випала на долю його сина Соломона. Однак Ізраїль вже ніколи не був таким величним і могутнім, як за правління Давида. Соломону також не вдалося прожити своє життя благочестиво, що згубно відобразилося і на його правлінні. Таким чином один гріх чи, навіть, недбалість Давида, а саме – нехтування справедливістю, коли його рідну дочку було жорстоко скривджено, і відсутність дій, які мали б вирішити цю ситуацію якнайкращим способом, потягнули за собою ланцюгову реакцію з трагічним кінцем, тобто – війною сина з батьком і загибеллю Авесалома. Так само, як і гординя та невміння вчасно зупинитися, які отруїли характер Артура і звільнили місце для орудувань зрадника Мордреда, ознаменували в «Історії королів Британії» сутінки золотої епохи королівства Британії.

В історіях конфліктів царя Давида з Авесаломом та короля Артура з Мордредом важливим є аспект кровозміщення, оскільки гріх перелюбу та інцесту передбачає серйозні наслідки для тих, хто скоїв такий гріх. В подальшій артурівській традиції сюжет про походження Мордреда розширився, набувши нових деталей, які стали ключовими в історії його протистояння з королем Артуром. В середньовічній епопеї артурівського циклу під назвою «Ланселот-Грааль» або «Вульгата» вперше з'являється інформація про те, що Мордред був зачатий внаслідок незаконних шлюбних стосунків між Артуром та його сестрою, дружиною короля Лота, який володів землями на території сучасної Шотландії¹⁵³. В Гальфрідовому тексті Мордред є законнародженим сином Лота та сестри Артура, проте історія про інцест все ж відіграла чи не найважливішу роль в пізніших легендах про падіння короля. Вікторія Гуерін вважає, що гріх, зкоєний Артуром, є наслідком гріха Утера з Ігерною:

Перелюб Утера з Ігерною та, як наслідок, народження Артура стають втіленням біблійної кари за «провину батьків на синах, на третіх і на четвертих поколіннях»

¹⁵³ *The Lancelot-Grail Reader: Selections from the Medieval French Arthurian Cycle* / Norris J. Lacy, editor. New York: Garland Pub., 2000. p. 75. Режим доступу: <https://archive.org/details/lancelotgrailrea00norr/mode/2up>

(переклад – І. Огієнка, прим. автора). Артур приречений повторити, при всій своїй невинності, батьків гріх перелюбу в набагато серйознішій формі і, вчинивши це, посіяти зерно власного падіння.¹⁵⁴

Незважаючи на те, що Давид та Артур серйозно нагрішили за свого життя та правління, вони все одно залишилися в історії представниками найвеличніших, найвидатніших та найбільш благочестивих правителів світу, які потрапили до ряду Дев'яти достойників, культ яких поширився в Західній Європі в середньовічну та ренесансну епохи¹⁵⁵. Їхня схожість також відображається в тому, що їхні історії, врешті-решт, несуть дуже важливий для обох народів месіанський характер.

II.3. Занепад і подальша доля бритів та ізраїльтян

В одному з пророцтв, озвучених царю Давиду, яке записане в 7 розділі Другої книги пророка Самуїла, Давиду обіцяно нащадка, правління якого буде вічним:

Коли виповняться по тобі твої дні, і ти ляжеш зі своїми батьками, то Я поставлю по тобі насіння твоє, що вийде з утроби твоєї, і зміцню його царство. Він збудує дім для Ймення мого, а Я зміцню престола його царства навіки. (...) І буде певним твій дім та царство твоє аж навіки перед тобою. Престол твій буде міцно стояти аж навіки!¹⁵⁶

В першу чергу це пророцтво стосується сина Давида Соломона, який став царем Ізраїлю після смерті батька. Проте з історії, описаної в Біблії, знаємо, що Соломонове царювання не тривало вічно, і його престол також довго не встояв. Вічне царство в біблійній історії належить Ісусу Христу. В 1 розділі Євангелія від Матвія записаний родовід Христа, в якому зазначено й Давида, тож Ісус був його кровним нащадком, але його статус як сина Давида свідчив також про здійснення пророцтв про Месію і Спасителя, якого було обіцяно єврейському народу, зокрема, і в Псалмах Давида (зокрема, Псалом 2, про який було згадано

¹⁵⁴ Guerin M. V. *The King's Sin*:... p. 23.

¹⁵⁵ Хейзинга Й. *Осень Середньовіччя*: Соч. В 3-х томах. Т. 1. Москва: Издательская группа «Прогресс» – «Культура», 1996. с. 76.

¹⁵⁶ 2 Сам. 7:12-13; 16. Біблія... с. 306.

вище). Божий народ, потерпаючи від утисків, все ж здобув свою надію в обіцяному вічному прийдешньому Царі.

Для бритів такою надією був король Артур. В Гальфрідовому тексті не написано про факт смерті Артура після поранення в бою з Мордредом. Остання згадка про Артура в «Історії королів Британії» після його переправлення на острів Аваллон записана в кінці твору, коли народ бритів зазнав Божої кари у вигляді стихійних лих, хвороб та внутрішнього розбрату, в результаті чого народ розсіявся, а його останній король Кадваладр, перебуваючи на чужині в Арморіці й прагнучи повернутись на батьківщину, був стриманий голосом янгола, який наказав йому відмовитися від цього задуму (HRB, XII.17). *«Господь не хотів, щоб брити далі правили на острові Британія, поки не настав той час, про який Мерлін пророкував Артуру.»*¹⁵⁷ З цієї цитати складно зрозуміти, що саме Мерлін напроорокував Артуру, проте в артурівських легендах кельтського походження широкого побутував месіанський міф про короля, який не помер і має повернутися. Сер Томас Мелорі в «Смерті Артура»¹⁵⁸, найбільш масштабному романі артурівського циклу про короля та рицарів Круглого столу, пишучи про загибель Артура, зазначає, що, попри його тверде переконання в фактичній смерті легендарного короля, в народі була віра в його повернення в майбутньому: Мелорі розповідає про чутки, згідно із якими на могилі Артура написано «Тут лежить Артур, король, який був, і король, який буде»¹⁵⁹. (*Hic iacet Arthurus rex quondam rexque futurus*) Вікторія Гуерін зазначає, що автор «Історії королів Британії» «бачить бритів, на кшталт ізраїльтян, як народ з божественно визначеною долею, в яку входять і слава, і поразка»¹⁶⁰. Дослідниця також вважає, що «надія

¹⁵⁷ Galfredi Monumetensis *Historia Britonum*... p. 226.

¹⁵⁸ Мэдри Т. *Смерть Артура*. Москва: Эксмо, 2014. 640 с.

¹⁵⁹ Ibid., с. 567.

¹⁶⁰ Guerin M. V. *The King's Sin*: ... p. 19.

бритів» на повернення Артура відповідає єврейській традиції про месію, який прийде з роду Давида, щоб врятувати своїх людей¹⁶¹.

Так чи інакше, ізраїльтян та бритів спіткав трагічний кінець, в якому обидва народи втрачають свої землі, славу, могутність, цілісність та богообраність. Після відходу Артура в Британії починається період воєн з загарбниками, міжусобиць та поганих королів, правління яких поглиблювало кризу Британії. Гальфрід в своєму творі вже не зупиняється надовго на історії того чи іншого короля постартурівського періоду, а коротко розповідає про життя правителя та головні особливості його порочного правління. Принагідно він не марнує нагоди понарікати на злочини британського народу, звинувачуючи його самого в усіх лихах, які з ним відбуваються (HRB, XI.9). Останнім могутнім правителем бритів був Кадвалон (HRB, XII.13), після смерті якого в Британії почалися такі лиха, що залишки населення острова більше не могли виживати в цій країні, тому вони вирушили шукати прихисток в Арморіку (HRB, XII.15). Таким чином історія бритів, почавшись з вигнання, завершується вигнанням та знеславленням.

Біблійна історія єврейського народу після епохи Давида та Соломона зображена не менш трагічно: Ізраїль розколюється на два царства, потрапляє у вавилонський полон, звільняється від вавилонської гегемонії, але потрапляє під владу персів, згодом – греків, і, врешті-решт, - Римської імперії, в якій розп'яли Ісуса Христа. Жодного разу Ізраїль вже не був по-справжньому вільним та незалежним царством. Біблія не оповідає подій про руйнування Єрусалимського храму та знищення Єрусалиму, однак в книзі Об'явлення записані пророцтва про ці події. Проте вже в Новому Завіті очевидно, що євреї втратили свою цілісність, як єдиний народ, і вони втратили свою батьківщину, так само, як брити, які намагалися повернутися в Британію, але не могли.

¹⁶¹ Guerin M. V. *The King's Sin*: ... p. 19.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи результати нашого дослідження, варто зазначити, що, намагаючись досягнути поставленої мети у вступі роботи, ми доклали всіх можливих зусиль, щоб здійснити глибокий аналіз біблійних мотивів в «Історії королів Британії», знайдених нами самостійно при ґрунтовному вивченні джерела та відкритих іншими фахівцями, які також досліджували присутність біблійних текстів у ключовому творі Гальфріда Монмутського.

Виконуючи наше перше завдання, яке полягало в укладенні просопографічного нарису Гальфріда Монмутського, в першому підрозділі першого розділу, ми зверталися до монографій визнаних дослідників постаті цього автора, які допомогли нам краще зрозуміти, ким був Гальфрід та яким був його інформаційний бекґраунд при написанні «Історії королів Британії». В другому підрозділі ми зробили огляд історіографії стосовно тих аспектів творчості Гальфріда, які безпосередньо або опосередковано стосувалися теми нашого дослідження та допомагали нам при пошуку та аналізі біблійних мотивів в його творі.

Виконуючи в другому, найбільш об'ємному, розділі найскладніші та ключові для нашого дослідження завдання, які полягали в детальній та зосередженій праці з джерелами, перекладі обраних уривків з латинської мови на українську та їх порівняльному аналізі з біблійним текстом, ми знайшли чимало деталей в історіях бритів та ізраїльтян, які виявляють виразні паралелі між ними. Ці дві історії можна вважати замкненими, оскільки вони обрамлені досить чіткими початком та кінцем. Обидві історії починаються з негативного, тобто – вигнання, і, проходячи довгий шлях злетів, перипетій та лих, закінчуються негативним, тобто – розпорошенням та знеславленням. В обох історіях фігурує своєрідна обіцяна земля, яка призначена обом народам стати їхньою домівкою та батьківщиною, проте обидва народи в кінці втрачають її.

На кульмінаційних точках в історіях британців та ізраїльтян стоять два правителі – Артур та Давид, які різко вирізняються серед усіх правителів обох народів, якщо не серед усіх світових правителів; проте обидва – грішні люди, які допустили фатальних помилок в своєму житті. Не зважаючи на це, Господь виявляє своє милосердя обом (у випадку Артура – опосередковано, Давида – безпосередньо), обіцяючи їм славне повернення та відновлення величі через месію. Однак це епічне повернення має відбутися в майбутньому, яке далеке від авторів вищезазначених джерел, тому історія обох народів закінчується більшою трагедією, ніж починалась. Кожна з цих історій має всі необхідні притаманні риси гранд-нарративу, що означає, що кожна має свою *мораль*, своє настановче послання, яких реципієнт має навчитися, дізнавшись про ці історії, та застосувати в своєму житті, аби самому уникнути долі обох народів. І в обох цих історіях присутня вказівка на вищу силу, трансцендентну всемогутню волю Творця світу, який сам, врешті-решт, вершить долі цих народів, відповідаючи їм милосердям на вірність та карою на непослух.

Провівши багато часу в роздумах про використання Гальфрідом біблійного тексту в «Історії королів Британії», ми також задавали собі питання, якою була його мета такого використання. Відповідь на нього вимагає, напевно, окремого ґрунтовного дослідження, однак з того, що ми досягли в результаті даної роботи, можна припустити, що Гальфрід, використовуючи історію ізраїльтян як шаблон для історії британців, хотів донести певну думку, настанову до своєї аудиторії. Як вже зазначалося раніше, в Гальфрідовому оточенні оберталися дуже впливові в Англії люди, які були наближені до монарших осіб, а також період британської історії, під час якого «Історія королів Британії» створювалася, характеризувався нестабільною ситуацією в державі, громадянською війною, повстаннями та боротьбою за трон. Тож припускаємо, що автор адресував свій твір людям високого соціального статусу. Можливо, не дарма твір Гальфріда називається саме «Історією королів Британії», а не

«Історією бритів» чи «Історією Британії», і попри те, що, Гальфріда, судячи з усього, турбувала ситуація, в якій перебувала Британія в його час, він хотів відобразити це в своєму тексті, звертаючись не до пересічних людей, а, швидше за все, саме до найвпливовіших осіб в державі, які були активно задіяні в усіх буремних подіях. А, використовуючи біблійну риторичку, стилістику та алюзії, Гальфрід суттєво підсилював враження, яке мав справити його твір на цих людей. Не виключено, що художні засоби, які використовував Гальфрід, служили не тільки морально-дидактичній меті, а й, можливо, застосовувалися з метою певної політичної пропаганди.

Зважаючи на той шлях, який було пройдено в ході цього дослідження, ми можемо сказати, що через виконання поставлених у вступі завдань, ми поступово реалізуємо мету роботи, зокрема, дізналися про важливі аспекти життя Гальфріда Монмутського, які можуть пояснювати, чому він написав те, що написав, і чому серед художніх засобів, які він використовував, яскраво помітні біблійні мотиви. Ми знайшли цікаві дослідження не лише досвідчених фахівців, а й тих, хто завершив тільки початковий етап своєї дослідницької кар'єри (мова про авторку магістерської дисертації Ненсі Белл). Ці розвідки в сукупності з результатами нашого попереднього дослідження надихнули нас глибоко зануритись в історію бритів у баченні Гальфріда та історію ізраїльтян в Біблії, що, безперечно, збагатило наш досвід роботи з джерелами та загартувало наші навички аналізу джерел. Як і в попередньому нашому дослідженні, надзвичайно цікавим для нас відрізком в цій мандрівці був процес перекладу оригінального латинського тексту українською мовою, адже робота з джерелом мовою оригіналу – це незамінний інструмент в арсеналі історика, який вважає *“ad fontes”* своїм гаслом. Ті зусилля, яких ми доклали при перекладі, не були витрачені даремно, адже ми справді помітили та проаналізували багато яскраво та мало помітних деталей, в яких переплітаються історії бритів та ізраїльтян.

Враховуючи все вище сказане, ми вважаємо, що досліджувана нами тема безперечно варта уваги українських (і не тільки) істориків, адже ми працювали зі значущими джерелами, цінність яких перевірена часом та їхньою витривалістю. Хоча Біблія є значно давнішим, складнішим та, очевидно, масштабнішим текстом, який, здається, ніколи не втрачає своєї актуальності і навколо якого не замовкають обговорення та дискусії, «Історію королів Британії» також можна вважати одним з ключових здобутків людської творчості та культури, оскільки він заклав фундамент для розвитку цілої рицарської традиції, цікавість до якої не згасає і досі.

Ми захоплені тим фактом, що мали нагоду досить близько познайомитись з цими двома цінними джерелами, важливість яких для формування західного (і, ймовірно, світового) світогляду важко переоцінити. Нам би дуже хотілося й надалі працювати з творчістю Гальфріда Монмутського та, за можливості, зробити вагомий внесок в скарбницю латиномовних джерел з історії Британії в українській історіографії.

СПИСОК ВИКОРИСТАВНИХ ДЖЕРЕЛ, ЛІТЕРАТУРИ та ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСІВ

Джерела

1. *Біблія, або Книги Святого Письма і Нового Заповіту із мови давньоєврейської й грецької на українську наново перекладена* / Переклад Івана Огієнка. Київ: Українське Біблійне Товариство, 2011. 1151 с.
2. Add MS 15732. Geoffrey of Monmouth. *Historia Regum Britanniae*. 2nd half of 12th c. British library.
Режим доступу: http://www.bl.uk/manuscripts/Viewer.aspx?ref=add_ms_15732_fs001r
3. Galfredi Monumetensis *Historia Britonum* / Ed. J.A. Giles. Londini: D. Nutt, 1844. 240 p.

Словники

1. Бурячок А. А. та ін. *Словник синонімів української мови: В двох томах* / Гнатюк Г. М.; Головащук С. І.; Горюшина Г. Н.; Лозова Н. Є.; Тараненко О. О.; Фридрак В. Б.; Мельник Н. Ю.; Нечитайло О. І.; Родніна Л. О.; Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; Інститут української мови; НАН України. К.: Наук. думка, 2001. 1040 с.
2. Дворецкий И. Х. *Латинско-русский словарь* / 2-е изд. М.: Рус. яз.-Медиа, 2005. 1096 с.
3. Cappelli A. *Dizionario di abbreviature latini ed italiani* / 3 ed. Milano: Ulrico Hoepli, 1929. LXCIII. 534 p.
4. *Glossarium mediae et infimae latinitatis* / Du Cange et al. Niort: L. Favre, 1183-1887.
Режим доступу: <http://ducange.enc.sorbonne.fr/>
5. *The Oxford Latin Dictionary* / Ed. by P. G. W. Glare. Oxford University Press, 1968. 2151 p.
6. *Oxford Dictionary of English. 3rd Edition* / Ed. by A. Stevenson. Oxford University Press, 2010. 2069 p. *Режим доступу:* <https://en.oxforddictionaries.com>

Літэратура

1. Меховский М. *Трактат о двух Сарматиях*. Москва-Ленинград: Издательство Академии наук СССР, 1936. 288 с.
2. *Младшая Эдда*. Москва: Ладомир, 1994. 256 с.
3. Мэдри Т. *Смерть Артура*. Москва: Эксмо, 2014. 640 с.
4. Хейзинга Й. *Осень Средневековья: Соч. В 3-х томах*. Т. 1. Москва: Издательская группа «Прогресс» – «Культура», 1996. 416 с.
5. *Хроники Фредегара* / Пер. с лат., комментарии, вступительная статья Г.А. Шмидта. Москва: Издательство Евразия. ИД Клио, 2015. 464 с.
6. Bell N. S. *Reading Vice: The Christian Text in Geoffrey of Monmouth's Historia Regum Britanniae* / Advisors Kathleen Blumreich, Benjamin Lockerd, Jo Miller. Grand Valley State University, 2016. 64 p. Режим доступа: <https://scholarworks.gvsu.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1828&context=theses>
7. Benson J. Rev. *Commentary of the Old And New Testaments*. New-York: т. Carlton & J. Porter, 1857. Режим доступу: <https://biblehub.com/commentaries/benson/>
8. Chambers E. K. *Arthur of Britain*. London: Sidgwick and Jackson, 1927. 294 p.
9. Curley M. J. *Geoffrey of Monmouth*. New York: Twayne Publishers; Toronto: Maxwell Macmillan Canada; New York: Maxwell Macmillan International, 1994. 181 p.
10. Faletta M. A. *Narrating the Matter of Britain: Geoffrey of Monmouth and the Norman Colonization of Wales* // *The Chaucer Review*. Vol. 35. № 1, 2000. pp. 60-85. Режим доступа: <https://www.jstor.org/stable/25096117?seq=1>
11. Feuerherd P. O. *Geoffrey of Monmouth Und Das Alte Testament: Mit Berücksichtigung Der Historia Britonum Des Nennius*. Halle a. S.: Karras, 1915. Режим доступа: <https://lib.ugent.be/catalog/rug01:002347488>
12. Fulton H. *History and Myth: Geoffrey of Monmouth's Historia Regum Britanniae*. A Companion to Arthurian Literature. Blackwell Publishing Ltd., 2009. pp. 44-57.

13. Guerin M. V. *The King's Sin: The Origins of the David-Arthur Parallel / The Passing of Arthur: New Essays in Arthurian Tradition / Edited by Christopher Baswell and William Sharpe.* New York: Garland Pub, 1988. pp. 15-31. Режим доступу: https://books.google.com.ua/books?id=WDpHBAAAQBAJ&pg=PR1&hl=uk&source=gbs_selected_pages&cad=3#v=onepage&q&f=false
14. Hammer J. *Geoffrey of Monmouth's use of the Bible in the Historia Regum Britanniae // Bulletin of the John Rylands Library.* Vol. 30. No. 2. Manchester: John Rylands University Library, 1947. pp. 293-311
15. Geoffrey of Monmouth. *Variant Version of His Historia Regum Britanniae.* Ed. by J. Hammer. Massachusetts: The Medieval Academy of America, 1951. 292 p.
16. *The Lancelot-Grail Reader: Selections from the Medieval French Arthurian Cycle /* Norris J. Lacy, editor. New York: Garland Pub., 2000. 448 p. Режим доступу: <https://archive.org/details/lancelotgrailrea00norr/mode/2up>
17. *Vulgata Clementina.* Режим доступу: https://biblehub.com/vul/1_kings/22.htm

Інтернет-ресурси

1. bl.uk
2. collinsdictionary.com/dictionary/english/
3. d.lib.rochester.edu
4. dictionary.cambridge.org
5. en.wikisource.org
6. etymonline.com
7. perseus.tufts.edu
8. uk.worldwidedictionary.org
9. ukrlit.org/slovnyk

Додаток 1

Galfredi Monumetensis *Historia Britonum* / Ed.
J.A. Giles. Londini: D. Nutt, 1844. pp. 3-5.

ejusdem navigio feruntur. Bis denis etiam bisque quaternis civitatibus olim decorata erat: quarum quædam dirutis mœnibus in desertis locis squalescunt: quædam vero adhuc integræ templa sanctorum cum turribus perpulcra proceritate erecta continent, in quibus religiosi cœtus virorum ac mulierum obsequium Deo juxta Christianam traditionem præstant. Postremo quinque inhabitatur populis: Romanis videlicet atque Britannis, Saxonibus, Pictis, et Scotis. Ex quibus Britones olim ante ceteros a mari usque ad mare insederunt: donec ultione divina ob ipsorum superbiam superveniente, Pictis et Saxonibus cesserunt. Qualiter vero et unde applicuerint, restat nunc prælibare, ut in sequentibus latius explicabitur.

§ 3. BRUTUS, POST PARENTES OCCISOS EXUL, GRÆCIAM PETIT.

ENEAS post Trojanum bellum, excidium urbis cum Ascanio diffugiens, Italiam navigio adivit. Ibi cum a Latino rege honorifice receptus esset, invidit Turnus rex Rutulorum, et cum illo congressus est. Dimicantibus illis, prævaluit Æneas, peremptoque Turno, regnum Italiæ et Laviniam filiam Latini est adeptus. Denique suprema die ipsius superveniente, Ascanius regia potestate sublimatus, condidit Albam supra Tiberim, genuitque filium, cui nomen erat Silvius; hic furtivæ Veneri indulgens, quandam Lavinia neptem uxorem duxit, eamque fecit prægnantem. Cumque id patri Ascanio compertum esset, præcepit Magis suis explorare quem sexum puella concepisset. Certitudine ergo rei comperta, dixerunt Magi ipsam gravidam esse puero, qui patrem et matrem interficeret: pluribus quoque terris peragratis in exilium, ad summum tandem culmen honoris perveniret. Nec illos fefellit vaticinium suum. Nam ut dies partus accessit, edidit

mulier puerum, et in nativitate ejus mortua est. Traditur autem ille nutrici, vocaturque Brutus. Postremo cum ter quini anni elapsi essent, comitabatur juvenis patrem in venando, ipsumque inopino ictu sagittæ interfecit. Nam cum famuli cervos in occursum eorum ducerent, Brutus telum in ipsos dirigere affectans, genitorem sub pectore percussit. Quo mortuo expulsus est ab Italia, indignantibus consanguineis ipsum tantum facinus fecisse. Exulans ergo adivit Græciam: invenitque progeniem Heleni filii Priami, quæ sub potestate Pandrasi Græcorum regis in servitum tenebatur. Pyrrhus etenim Achillis filius post Trojæ eversionem, prædictum Helenum compluresque alios secum in vinculis adduxerat. Et ut necem patris in ipsos vindicaret, in captione teneri præceperat. Agnitæ veterum concivium prosapia, moratus est Brutus apud eos. In tantum autem militia et probitate vigere cœpit, ita ut a regibus et ducibus præ omni juventute patriæ amaretur. Erat enim inter sapientes sapiens: inter bellicosos bellicosus: et quicquid auri vel argenti sive ornamentorum acquirebat, totum suis commilitonibus erogabat. Divulgata itaque per universas nationes ipsius fama: Trojani cœperunt ad ipsum confluere: orantes ut ipso duce a servitute Græcorum liberarentur: quod facile fieri asserebant, cum in tantum jam in patria multiplicati essent, ita ut septem millia (exceptis parvulis et mulieribus) jam computarentur. Præterea erat quidam nobilissimus juvenis in Græcia, nomine Assaracus: qui partibus eorum quoque favebat. Ex Trojana namque matre natus erat: fiduciamque in illis habebat maximam: ut auxilio eorum inquietudini Græcorum resistere quivisset. Arguebat enim eum frater ejus propter tria castella quæ ipsi moriens pater donaverat, quod ea auferre conabatur: quia ex concubina natus fuerat. Erat autem frater patre et matre Græcus: asciveratque regem ceterosque Græcos parti suæ fautores. Inspiciens ergo Brutus et virorum multitudinem, et Assa-

raci castella quæ sibi patebant ; petitioni eorum securius acquievit.

§ 4. BRUTUS EPISTOLAM AD PANDRASUM MITTIT.

LECTUS igitur in ducem convocat undique Trojanos et Assaraci oppida munit. Ipse vero et Assaracus cum tota multitudine virorum et mulierum quæ eis adhærebat, nemora et colles occupant. Deinde Brutus literas suas in hæc verba regi dedit. “ PANDRASO GRÆCORUM REGI, BRUTUS RELIQUIARUM TROJÆ DUX, SALUTEM. Quia indignum fuerat gentem præclaro genere Dardani ortam, aliter in regno tuo tractari quam serenitas nobilitatis expeteret : sese intra abdita nemorum recepit. Præferabat namque ferino ritu, carnibus videlicet et herbis vitam cum libertate sustentare, quam universis deliciis refocillata, diutius sub iugo servitutis tuæ permanere ; quod si celsitudinem tuæ potentiæ offendit ; non est ei imputandum, sed venia adhibenda : cum cujusque captivi communis sit intentio, velle ad pristinam dignitatem redire. Misericordia igitur super eam motus, amissam libertatem largiri digneris : et saltus nemorum quos, ut servitatem diffugeret, occupavit, eam incolere permittas. Sin autem, concede ut ad aliarum terrarum nationes cum tua diligentia abscedant.”

Додаток 2

Add MS 15732. Geoffrey of Monmouth. *Historia Regum Britanniae*. 2nd half of 12th c. British library. ff. 1 v. – 2 v.

generis metalli secunda. cā positaq; pansos hī. collesq; p̄pollenti cul
ture aptos. in quib; frugū diuisitate s̄itate glebe tempib; s̄itū p̄ueniunt
Hī & nemori uniuersis ferarum generib; repleta. quorum i. Altibus
& alternandis animalium pasturib; gramina conueniunt. & aduolā
tib; apib; flores diuersorum colorum mella distribuunt. Habet & prata
sub aeternis montib; ameno situ uirentia. in quib; fontes lucidi p̄ nitidos
riuos leni murmure manantes. pignus suauis soporū in ipis accubā
tib; intant. Sorro lacubus atq; piscosis fluminis irrigua. & absq; me
ridiane plage s̄itro quo ad gallias nauigat. tā nobilia flumina. tā
mensis uidelicet & sabrine. necnum & humbrī uelud tria brachia ex
tendit. quib; transmarina cōmercia ex uniuersis nationib; eidē nau
gio ferunt. Dūdenus & bisq; quaternis ciuitatib; olim decorata erat.
quarum quedam dirutis in eib; in desertis locis s̄itales sunt. quedam
n̄ adhuc uirgite templā s̄corum cum turrib; p̄ pulc̄ peritate erecta conti
nent. in quib; religio s̄it et uirg. & mulierū obsequium dō iuxta ca
nam traditionem prestant. Postremo quinq; inhabitat populis. n̄
mannis uidelicet atq; britannis. s̄xonib; pictis. & scotis. Ex quib; bu
tones olim parte ceterisq; a mari s̄itq; ad mare insederunt donec ultione di
uina p̄t ip̄sorum s̄itib; in s̄itueniente. pictis & s̄xonib; cesserunt.
Qualit̄ & unde applicuerunt restat nunc patet ut in sequentib; expli
cabitur;
Eneas p̄ troianū bellū excidium urbis cum ascanio dū
fugiens italiā nauigio adiuit. Ibi cum a latino rege
honorifice recept̄ s̄it. inuidit tū n̄ ip̄e ritulor. & cum
illo congressus. Dimicantib; illis p̄ualuit enea. p̄cep
toq; turno regnum italie. & lauiniā filium latinū adept̄. Deniq;
suprema die ip̄suis s̄itueniente. ascani regis potestate sublimat̄
condidit albā s̄it t̄. s̄itū genuitq; filium cui nomē erit s̄itū. Hic s̄it
tūc ueneri indulgens nuptit cū dā nep̄tā lauiniē. eamq; s̄it p̄gnat̄

Cumq; a patri tascanio comprumēat. p̄cept magis suis explorare quem
sexum puella concepiss; Certitudineq; rei compta. dixerunt ma
gi ipsam grauidam ēē. puero qui patrem & matrem interficeret. Plu
rib; quoq; t̄ris in exilium pagratil. ad sumū tandem cultū honoris per
ueniret. Nē se fellit eos uaticinium suum. Nam ut dies part̄ accessit
edidit mulier puerum & in natiuitate eius mortua ē. Tradit̄ aut̄ ille
obsecra & uocat̄ brit̄. Postremo cum t̄quinq; emensi ēēt. comi
tabat̄ iuuenis patrem inueniēdo. ipsumq; inopino ictu sagitte
interfecit. Nam cum famuli ceruos in occu sū eoz ducerent. brit̄
telū in ipsos dirigere affectans. genitorē sub pectore percussit. Quo mor
tuo. expulsus ab italia indignantib; paritib; ipsum tantū faciū
fecisse. Exulat̄ q; ad uis partes grece & inuenit p̄gemem helem fi
liū pami que sub potestate p̄ndra si regis grecorum in seruitutē tene
batur. Pur̄ & enim filiū achillis p̄ eūsiōnē troie p̄dictū helemum. com
pluresq; alios secum in uindictā abduxerat. Et ut necem pat̄ sui
in ipsos uindicaret. in captione tenei p̄cepit. Agnita q; necum con
cuium p̄ sapia morit̄ ē brit̄ a p̄ eos. In tantum aut̄ milicia & p̄
bitate uigē cepit. ita ut a regib; & p̄ncipib; p̄ om̄i iuuentute patrie
amaret̄. Erat enim int̄ sapientes sapient̄ int̄ bellicosos bellicosus.
& quicquid aur̄ uel argenti siue ornamentoz adquirebat. totum
militib; erogabat. Diuulgata itaq; p̄ uniuersas nationes ipsius fa
ma. troiani cepunt ad eam confluere. orantes ut ipso duce a serui
tute grecoz liberarent̄. Ad lent̄ fieri asserbant. cum in tantum
tam infra pat̄am multiplicati ēēt. ita ut septem milia exceptas
pariuilis & mulierib; computarent̄. Hec̄ta erat quidā nobilitissim̄
iuuenis in grece nomine assaniē qui partib; eoz fauebat. Ex troi
ana namq; matre nat̄ erat. fiduciamq; nullis habebat maximā
ut auxilio eoz inquietudini grecoz resistere quuiss; . Arguebat
enim eum fr̄ suus prop̄ tā castella. que sibi mouens pat̄ donauit

& ea auferre conabat quia ex concubina nat' fuerat. Ceteri aut' ^{hæc} fr̄ patre
& matre triam. ascuerunt regem ceterosq; quos patri suis fauere.
I nspiciensq; brut' & uiroz multitudinē & assaraci castella que
sibi parebant. securi petitionem eorum adqueiuit. **E**rat
q; inducem. conuocat undiq; truanos & oppida assaraci munit.
I pse aut' & assarac' cum tota multitudine uirozum & mulierū que eis
adherbat nemora & colles occupant. Deinde litteras suas in becu
ba duxit regi.

Pandraso regi grecorum. brut' reliquiarum tui salutē.
Quia indignum fuerit gentē p̄claro genere dardani or
tam alit' in regno tuo tractari qm̄ seruitas nobilitatis
expetere. sese infra abdita nemozū recepit. Preferbat
namq; ferrozū carnib; uidelicet & herbis uitam cū libertate sustē
tate quam uniuersi deliciis refocillata ducti subiugo seruitutis
tue p̄manere. Ad si celsitudinē tue potencie offendit. non ē ei in
putandum. si uenia adhibenda cum cuiq; captiui cōmunis
sit intencio uelle ad p̄stinam dignitatem redire. Misericordia q; sup
eam mot' amissam libertatē largiri digneris. & salt' nemozū quos
ut seruitutem diffugeret occupauit eam habitare p̄mittas. Si
aut' concede ut ad aliarum tūzū nationes cum tua diligentia
abscedant. **P**andrasus q; agnita litterarū sententia. utē
modū admirat' & ipsos quos in seruitutem tenuerat tanta auda
tia abundasse. ut ei talia mandata dirigerent. Conuocato itaq;
p̄cerum suozum consilio exercitum colligē decreuit. ut ipsos p̄ se
queretur. Dum aut' de ferta quib; eos eē. altumauerit & opidū
spatium peteret. egressus ē brut' cum trib; milib; uirozum
ipsumq; nichil hui' modi p̄meditatum ex impu'io inuasit.
A uditō namq; aduentu ipsi. sese in p̄dicto opido p̄terita nocte

dederunt. Ipse Brutus ante aram Deæ vas sacrificii plenum vino et sanguine candidæ cervæ dextra tenens, erecto vultu ad effigiem numinis, silentium in hæc verba dissolvit :—

Divæ potens nemorum, terror silvestribus apris,
Cui licet amfractus ire per ætherios,
Infernasque domos ; terrestria jura resolve,
Et dic quas terras nos habitare velis ?
Dic certam sedem, qua te venerabor in ævum,
Qua tibi virgineis dedico templa choris ?

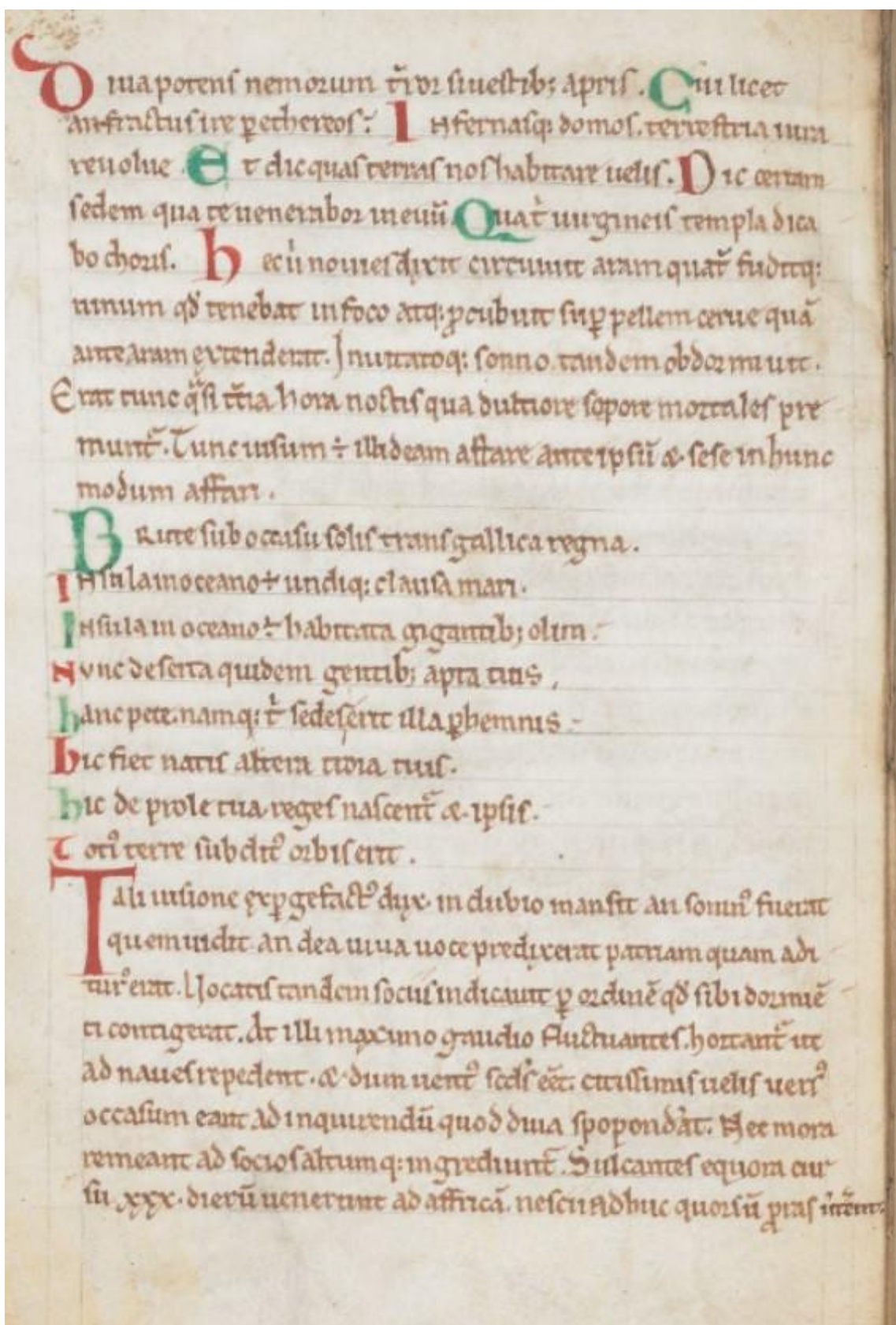
Hæc ubi novies dixit, circumivit aram quater : fuditque vinum, quod tenebat, in focum : atque procubuit supra pellem cervæ, quam ante aram extenderat : invitatoque somno tandem obdormivit. Erat autem quasi hora tertia noctis : qua dulciore sopore mortales premuntur : tunc visum est illi Deam adstare ante ipsum, et sese in hunc modum affari :

Brute sub occasu solis trans Gallica regna,
Insula in Oceano est undique clausa mari :
Insula in Oceano est habitata Gigantibus olim,
Nunc deserta quidem, gentibus apta tuis.
Hanc pete ; namque tibi sedes erit illa perennis :
Hic fiet natis altera Troja tuis.
Hic de prole tua reges nascentur : et ipsis
Totius terræ subditus orbis erit. °

Tali visione expergefactus dux, in dubio mansit an somnus fuerat quem vidit : an Dea viva fuerat, quæ prædixerat terram quam aditurus erat. Vocatis tandem sociis indicavit per ordinem quod sibi dormienti contigerat. At illi maximo gaudio exultantes hortantur ut adnaves repedarent ; et dum secundus ventus flaret, citissimis velis occasum versus cant : ad inquirendum quod diva sponderat. Nec mora, remeant ad socios, altumque ingrediuntur : et sulcantes æquora, cursu triginta dierum venerunt ad Africam : nescii adhuc quorsum proras verterent. Deinde venerunt ad aras Philenorum, et ad locum Salinarum : et navigaverunt

Додаток 4

Add MS 15732. Geoffrey of Monmouth. *Historia Regum Britanniae*. 2nd half of 12th c. British library. f. 6 v.

monem transferre curavi. Nam si ampullosis dictionibus paginam illevissem: tædium legentibus ingererem, dum magis in exponendis verbis quam in historia intelligenda, ipsos commorari oporteret. Opusculo igitur meo, Roberte dux Claudiocestriæ, faveas, ut sic te ductore, te monitore corrigatur, ut non ex Galfredi Monumetensis fonticulo censeatur exortum, sed sale Minervæ tuæ conditum: illius censeatur editio, quem Henricus illustris rex Anglorum generavit; quem philosophia liberalibus artibus erudit: quem innata probitas in militia militibus præfecit: unde Britannia tibi nunc temporibus nostris, ac si alterum Henricum adepta, interno gratulatur affectu.

§ 2. DE PRIMIS BRITANNIÆ INCOLIS.

BRITANNIA insularum optima, in occidentali Oceano inter Galliam est et Hiberniam sita: octingenta millia in longum: ducenta vero in latum continens: quicquid mortalium usui congruit, indeficienti fertilitate ministrat.

Omni enim genere metalli fœcunda, campos late panosos habet, collesque præpollenti culturæ aptos, in quibus frugum diversitates ubertate glebæ temporibus suis proveniunt. Habet et nemora universis ferarum generibus repleta: quorum in saltibus et in alternandis animalium pastibus gramina conveniunt, et advolantibus apibus flores diversorum colorum mella distribuunt. Habet prata sub aëriis montibus amœno situ virentia, in quibus fontes lucidissimi per nitidos rivos leni murmure manantes, suaves sopores in ripis accubantibus irritant. Porro lacubus atque piscosis fluviis irrigua est: et præter meridianæ plagæ fretum quo ad Gallias navigatur, tria nobilia flumina, Tamesis videlicet et Sabrinæ, necnon et Humbræ, velut tria brachia extendit: quibus transmarina commercia ex universis nationibus

ejusdem navigio feruntur. Bis denis etiam bisque quaternis civitatibus olim decorata erat: quarum quædam dirutis mœnibus in desertis locis squalescunt: quædam vero adhuc integræ templa sanctorum cum turribus perpulcra proceritate erecta continent, in quibus religiosi cœtus virorum ac mulierum obsequium Deo juxta Christianam traditionem præstant. Postremo quinque inhabitatur populis: Romanis videlicet atque Britannis, Saxonibus, Pictis, et Scotis. Ex quibus Britones olim ante ceteros a mari usque ad mare insederunt: donec ultione divina ob ipsorum superbiam superveniente, Pictis et Saxonibus cesserunt. Qualiter vero et unde applicuerint, restat nunc prælibare, ut in sequentibus latius explicabitur.

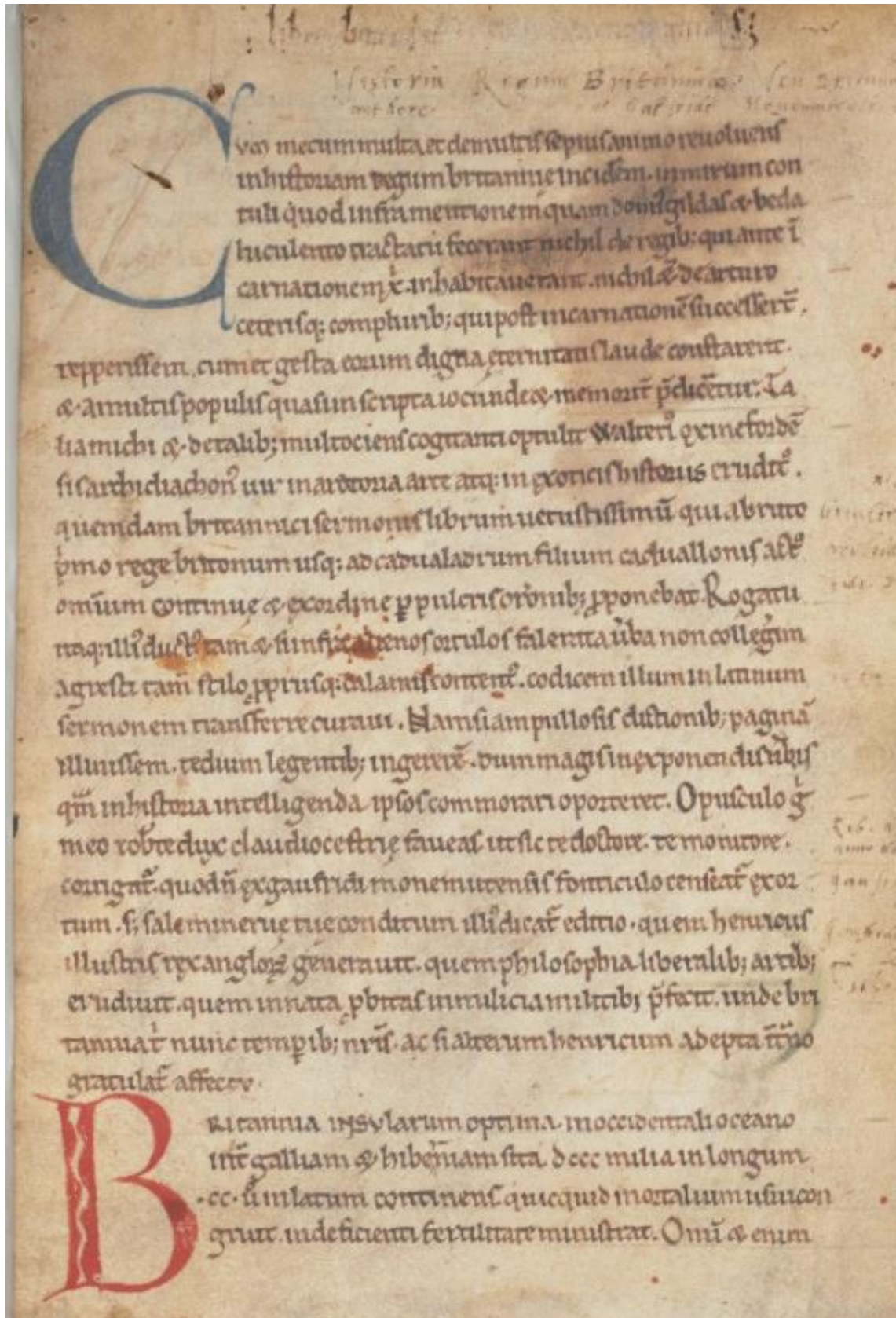
§ 3. BRUTUS, POST PARENTES OCCISOS EXUL, GRÆCIAM PETIT.

ENEAS post Trojanum bellum, excidium urbis cum Ascanio diffugiens, Italiam navigio adivit. Ibi cum a Latino rege honorifice receptus esset, invidit Turnus rex Rutulorum, et cum illo congressus est. Dimicantibus illis, prævaluit Æneas, peremptoque Turno, regnum Italiæ et Laviniam filiam Latini est adeptus. Denique suprema die ipsius superveniente, Ascanius regia potestate sublimatus, condidit Albam supra Tiberim, genuitque filium, cui nomen erat Silvius; hic furtivæ Veneri indulgens, quandam Lavinia neptem uxorem duxit, eamque fecit prægnantem. Cumque id patri Ascanio compertum esset, præcepit Magis suis explorare quem sexum puella concepisset. Certitudine ergo rei comperta, dixerunt Magi ipsam gravidam esse puero, qui patrem et matrem interficeret: pluribus quoque terris peragratis in exilium, ad summum tandem culmen honoris perveniret. Nec illos fefellit vaticinium suum. Nam ut dies partus accessit, edidit

Додаток 6

Add MS 15732. Geoffrey of Monmouth. *Historia Regum Britanniae*. 2nd half of 12th c. British library. ff. 1 r. – 1 v.

generum metalli secunda ad post latet panos hinc colles que et ppolentia cul
 tur aptos. in quib; frugū diuisa aceti sub tate glebe tempib; suis pueniunt
 Hinc et nemora uniuersis ferarum generib; repleta. quorum Altibus
 & alternandis animalium partib; gramina conueniunt. & ad uolā
 tib; apib; Flores diuersorum colorum mella distribuunt. Habet et pta
 sub aetna montib; ameno situ uirentia. in quib; fontes lucidip nitidos
 riuos leuimur mare manant. pignus suauis sopor in ipis acubā
 tib; in tant. lacubus atq; piscosis flumibus uirgula. & abscq; me
 ridiane plage freta quo ad gallias nauigat. ta nobilia flumina. ta
 mensis uidelicet & sabine. necnum & humbrū uelud tria brachia ex
 tendit. quib; transmarina cōmercia ex uniuersis nationib; eidē nau
 gio ferunt. Bisdenuis & bisq; quaternis ciuitatib; olim decorata erat.
 quarum quedam diruta sunt. in desertis locis quales sunt. quedam
 uero adhuc intacta templa scōrum cum turrib; p pulchritate erecta conti
 nent. in quib; religiosi cetūdox ac mulierū obsequium dōnyta ca
 nam traditionem prestant. Postremo quinq; inhabitat populis. nō
 manis uidelicet atq; britanni. saxomb; pictis. & scotis. Ex quib; bi
 tones olim ante greceps a maribusq; ad mare insederunt donec ultione di
 uina ipsozū sibi iam supueniente. pictis & saxomb; cesserunt.
 Qualis & unde applicuerunt restat nunc parare ut in sequentib; expli
 cabitur;

Eneas p troianū bellū excidium urbis cum ascamo dis
 fugiens. italiā nauigio adiuit. Ibi cum a latino rege
 honorifice recept' cēt. inuidit turri ipse riuos. & cum
 illo congressus. Dimicantib; illis pualuit eneas. p camp
 toq; turno regnum italie. & lauiniā filio latino adcepit. Deniq;
 suprema die ip' suū supueniente. ascami regia potestate sublimat
 condidit albā sup tyburū genuitq; filiū cui nomē erit filij. hic fuit
 tunc ueneri indulgens iuxta euidā nepoti lauiniē. eamq; fecit pgnāre